

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему «**Ризик-орієнтоване планування у системі бухгалтерського
обліку та внутрішнього аудиту ЗВО**»

Виконала: студентка групи ОО-41
спеціальності 071 “Облік і оподаткування”

Шпільчак Вікторія Василівна

Керівник PhD, асистент кафедри обліку і
оподаткування Кузьмін Т.Л.

Рецензент Благун І.І.

Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Спеціальність 071 "Облік і оподаткування"

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

(підпис)

Баланюк І.Ф.

(прізвище, ініціали)

" 7 " листопада 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Шпільчак Вікторії Василівни

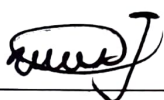
1. Тема роботи: «Ризик-орієнтовне планування у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту ЗВО», керівник роботи: доктор філософії, асистент кафедри обліку і оподаткування Кузьмін Т.Л.

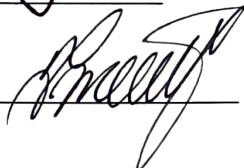
2. Перелік питань, які потрібно розробити: дослідити поняття ризик-орієнтованого підходу в управлінні закладом вищої освіти; визначити основні принципи ризик-орієнтованого планування; вивчити ризики у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту; розкрити організацію бухгалтерського обліку у закладах вищої освіти; відобразити методику здійснення обліку у закладах вищої освіти; визначити вплив ризиків на ведення обліку та формування звітності у закладах вищої освіти; виокремити організаційні аспекти проведення внутрішнього аудиту у закладах вищої освіти; здійснити оцінку ризиків у внутрішньому аудиті за ймовірністю та впливом; розробити рекомендації щодо впровадження ризик-орієнтованого планування у внутрішньому аудиті закладів вищої освіти.

3. Дата видачі завдання _____ 04.12.2024 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Теоретичні основи ризик-орієнтованого планування закладів вищої освіти	17.02.2025 р.	виконано
2.	Організаційно-методичні особливості бухгалтерського обліку закладів вищої освіти в контексті ризик-орієнтованого підходу.	18.03.2025 р.	виконано
3.	Організація проведення внутрішнього аудиту закладів вищої освіти у системі управління ризиками	21.04.2025 р.	виконано

Студент Шпільчак В.В.

Керівник роботи Кузьмін Т.Л.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу
студентки групи ОО-41 Шпільчак Вікторії Василівни
на тему: «Ризик-орієнтоване планування у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту ЗВО»

Тема роботи є надзвичайно актуальною в умовах трансформації системи вищої освіти України, що супроводжується зростанням вимог до прозорості та ефективності управління ресурсами бюджетних установ. У сучасному економічному середовищі бухгалтерський облік виконує не лише реєстраційні, а й аналітичні та управлінські функції, забезпечуючи керівництво достовірною інформацією для прийняття обґрунтованих рішень. Водночас внутрішній аудит, як незалежний елемент системи контролю, дозволяє своєчасно виявляти порушення, недоліки у внутрішніх процесах та надавати рекомендації щодо їх усунення. Застосування ризик-орієнтованого підходу у плануванні облікової та аудиторської діяльності сприяє оптимізації використання ресурсів і дозволяє зосередити увагу на найуразливіших ділянках фінансово-господарської діяльності закладів вищої освіти. Дослідження ризик-орієнтованого планування як інструменту підвищення ефективності облікової системи закладів вищої освіти дозволяє не лише глибше зрозуміти сучасні управлінські підходи, але й запропонувати шляхи їх удосконалення відповідно до потреб державного сектору.

Кваліфікаційна робота виконана відповідно до мети та завдань. Метою роботи є аналіз і розробка рекомендацій щодо впровадження ризик-орієнтованого підходу до планування у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

У першому розділі кваліфікаційної роботи визначено поняття ризик-орієнтованого підходу в управлінні закладом вищої освіти, основні принципи ризик-орієнтованого планування, види ризиків у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту.

У другому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто особливості організації бухгалтерського обліку, методик здійснення обліку, а також вплив ризиків на ведення обліку та формування звітності у закладах вищої освіти.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи розкрито організаційні аспекти проведення внутрішнього аудиту у закладах вищої освіти, здійснено оцінку ризиків у внутрішньому аудиті за ймовірністю та впливом та викладено рекомендації щодо впровадження ризик-орієнтованого планування у внутрішньому аудиті.

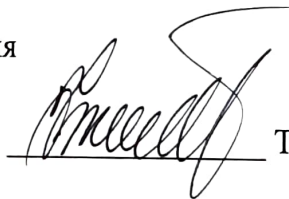
Результати кваліфікованого дослідження апробовано на III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток фінансово-економічних відносин у суспільстві в умовах прояву фінансових ризиків» (м. Кам'янець-Подільський, 04 квітня 2025 року).

Загальний висновок. Кваліфікаційна робота Шпільчак Вікторії Василівни на тему «Ризик-орієнтоване планування у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту ЗВО» є завершеним, самостійно проведеним науковим дослідженням, за змістом та оформленням відповідає вимогам, що визначені до такого виду робіт, а її автор заслуговує на присудження першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Рекомендується до захисту з оцінкою «відмінно».

Науковий керівник:

PhD за спеціальністю 051 Економіка,
асистент кафедри обліку і оподаткування
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Тетяна КУЗЬМІН

23 травня 2025р.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

студентки економічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Шпільчак Вікторії Василівни
на тему:

«Ризик-орієнтоване планування у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту ЗВО»

Тема дослідження є актуальною в умовах реформування системи вищої освіти України, що супроводжується підвищенням вимог до ефективності управління бюджетними коштами, прозорості фінансової звітності та відповідальності керівництва закладів вищої освіти. Застосування ризик-орієнтованого підходу в плануванні облікової та аудиторської діяльності дозволяє сфокусувати увагу на тих ділянках, які є найбільш вразливими до порушень, помилок або неефективного використання ресурсів. Це сприяє не лише зміцненню внутрішнього контролю, а й покращенню якості фінансового управління, підвищенню довіри з боку зовнішніх і внутрішніх користувачів інформації. Постійне оновлення законодавчої та нормативної бази у сфері бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту потребує від фахівців високого рівня компетентності та адаптивності. Дослідження проблематики ризик-орієнтованого планування в системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту закладів вищої освіти дозволяє комплексно оцінити існуючі підходи до управління ризиками та розробити рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності фінансово-економічної діяльності установ бюджетної сфери. Саме тому обрана тема є важливою як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Якість проведеного дослідження зумовлена ґрунтовним обґрунтуванням теоретичних і методичних підходів до організації та планування системи бухгалтерського обліку й внутрішнього аудиту в закладах вищої освіти з урахуванням принципів ризик-орієнтованого підходу.

Отримані результати дослідження викладені послідовно й обґрунтовано, поставлена мета та сформульовані завдання повністю реалізовані. У роботі наведено чіткі висновки та сформульовано практично орієнтовані рекомендації, які можуть бути впроваджені в діяльність закладу з метою підвищення ефективності облікових і контрольних процесів.

Розроблені рекомендації можуть бути впроваджені у діяльність Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

Кваліфікаційна робота Шпільчак Вікторії Василівни на тему «Ризик-орієнтоване планування у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту ЗВО» відповідає вимогам, що ставляться до даних видів робіт, проведені дослідження носять закінчений характер і можуть бути представлені до захисту з позитивною оцінкою, а її автор заслуговує на присудження першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Рецензент:

Доктор економічних наук,

професор кафедри менеджменту і маркетингу

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

Іван БЛАГУН

23 травня 2025р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	5
1.1. Поняття ризик-орієнтованого підходу в управлінні закладом вищої освіти. 5	
1.2. Основні принципи ризик-орієнтованого планування	11
1.3. Ризики у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту	17
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ.....	23
2.1. Організація бухгалтерського обліку у закладах вищої освіти	23
2.2. Методика здійснення обліку у закладах вищої освіти	29
2.3. Вплив ризиків на ведення обліку та формування звітності у закладах вищої освіти	37
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ	44
3.1. Організаційні аспекти проведення внутрішнього аудиту у закладах вищої освіти	44
3.2. Оцінка ризиків у внутрішньому аудиті за ймовірністю та впливом	51
3.3. Рекомендації щодо впровадження ризик-орієнтованого планування у внутрішньому аудиті закладів вищої освіти	57
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах реформування системи вищої освіти України особливого значення набуває удосконалення управлінських процесів у закладах вищої освіти (ЗВО), що забезпечують ефективне використання фінансових ресурсів, підвищення прозорості та відповідальності. Одним із ключових інструментів досягнення цих цілей виступає впровадження ризик-орієнтованого підходу в планування бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту.

Бухгалтерський облік у ЗВО виконує не лише обліково-аналітичну, а й управлінську функцію, забезпечуючи керівництво достовірною інформацією для прийняття рішень. Водночас внутрішній аудит є незалежним джерелом оцінки ефективності фінансового управління. Натомість ризик-орієнтоване планування дозволяє ідентифікувати найуразливіші ділянки облікової системи, зосереджуючи ресурси та контроль саме там, де існує найбільша загроза помилок, зловживань або фінансових втрат.

Об'єктом дослідження в рамках даної роботи є облікові процеси та діяльність відділу внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, а також процеси, пов'язані з ризик-орієнтованим плануванням в цих сферах. *Предметом дослідження* є організаційно-методичні аспекти бухгалтерського обліку і внутрішнього аудиту з використанням інструментів ризик-орієнтованого планування.

Метою даного дослідження є аналіз і розробка рекомендацій щодо впровадження ризик-орієнтованого підходу до планування у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Враховуючи сучасні виклики, які постають перед вищими навчальними закладами, зокрема у сфері фінансового управління, дослідження спрямоване на вдосконалення процесів обліку та аудиту через інтеграцію ризик-орієнтованих методів. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- визначити поняття ризик-орієнтованого підходу в управлінні закладом вищої освіти;
- вивчити основні принципи ризик-орієнтованого планування;
- охарактеризувати ризики у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту;
- дослідити особливості організації бухгалтерського обліку у закладах вищої освіти;
- описати методику здійснення обліку у закладах вищої освіти;
- проаналізувати вплив ризиків на ведення обліку та формування звітності у закладах вищої освіти;
- розкрити організаційні аспекти проведення внутрішнього аудиту у закладах вищої освіти;
- здійснити оцінку ризиків у внутрішньому аудиті за ймовірністю та впливом;
- надати рекомендації щодо впровадження ризик-орієнтованого планування у внутрішньому аудиті.

Для досягнення поставленої мети застосовано методи системного підходу, які дозволили розглянути бухгалтерський облік, внутрішній аудит і управління ризиками як взаємопов'язані елементи єдиної управлінської системи університету. Для дослідження внутрішніх регламентів університету, аналізу фактичного стану внутрішнього контролю, процедур аудиту та документального супроводу застосовано методи спостереження та опису.

Апробація результатів. Результати кваліфікованого дослідження апробовано на III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток фінансово-економічних відносин у суспільстві в умовах прояву фінансових ризиків» (м. Кам'янець-Подільський, 04 квітня 2025 року).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Робота складається з 66 сторінок і містить 11 таблиць, 6 рисунків і додатки. Список літератури налічує 43 найменувань

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1 Поняття ризик-орієнтованого підходу в управлінні закладом вищої освіти

У сучасних умовах трансформації освітньої системи України особливого значення набувають механізми ефективного управління діяльністю закладів вищої освіти, які здатні забезпечити не лише стабільне функціонування, а й довгостроковий розвиток таких установ. Зміни у фінансуванні, впровадження елементів автономії, зростаюча конкуренція між університетами, активна інтеграція у міжнародний освітній простір – усе це створює нові виклики, що вимагають високої гнучкості управлінських рішень та здатності активно реагувати на потенційні загрози.

У такому контексті управління ризиками стає ключовим інструментом, який дозволяє не лише запобігати можливим проблемам, а й формувати стратегії розвитку, засновані на реальній оцінці середовища та внутрішніх процесів. Особливо важливим є впровадження принципів ризик-менеджменту у фінансову та облікову діяльність університету, оскільки саме в цій сфері приймаються критично важливі рішення, що впливають на стабільність і репутацію закладу.

Управління ризиками стало одним з основних напрямів у дослідженнях освітньої системи та її розвитку. В умовах реформування освітнього процесу цей підхід дозволяє передбачати та запобігати негативним явищам, тим самим сприяючи якісному плануванню стратегій розвитку навчальних закладів. Управління ризиками охоплює всі галузі діяльності навчальних закладів і використовується як інструмент при розробці програм довгострокових цілей та визначенні обставин, що можуть мати вплив на їхню реалізацію. Це дозволяє мінімізувати більшість ризиків та загроз які поставатимуть на шляху до втілення стратегій розвитку навчальних закладів.

Щоб розуміти причини та наслідки всіх ризиків що виникають у процесі модернізації освітньої галузі потрібно дослідити поняття ризику як явища. У науковій літературі цей термін трактується по-різному, тому серед вчених немає чіткого критерію щодо його визначення. Основними є два підходи щодо тлумачення терміну «ризик»: перший вказує на відхилення від бажаного результату, коли другий акцентує увагу на ризику як небезпеці що може виникнути в процесі діяльності навчального закладу. Особливості досліджуваної теми ведуть до тенденції надавати перевагу першому підходу, оскільки відхилення у сфері освіти можуть призводити як до позитивних, так і негативних наслідків, що підтверджено результатами численних наукових досліджень.

І.В.Федулова визначає ризик як стан впливу чинників невизначеності на досягнення цілі [1, с.65]. Ризик розглядається відносно запланованого результату – цілей, на досягнення яких спрямована діяльність, і визначає можливість відхилення від них, він існує, коли певна подія має практичне значення і зачіпає інтереси хоча б одного суб'єкта.

В. М. Мороз трактує ризик не лише як загрозу ефективності функціонування організації, а ще й як своєрідний інструмент підвищення конкурентоспроможності організації [2, с.10]. Поєднання у межах одного феномену принципово різних за своїм змістовним спрямуванням детермінант (загроза - можливість) обумовлює складність сприйняття проблематики ризик-менеджменту, адже одна та сама подія (об'єкт, діяльність, сила тощо), як правило, може бути одночасно розглянута як в контексті свого руйнівного впливу на організацію, так і через призму потенціалу для подальшого розвитку.

Т.В.Романчик [3, с.4] вважає, що ризик – це імовірність втрати частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або поява додаткових витрат як наслідок здійснення виробничої та фінансової діяльності.

Ми погоджуємося з думкою О. О. Сосновської та Л. В. Деденко, які акцентують увагу на тому, що ризик є невід'ємною складовою підприємницької діяльності, що виникає через неефективні управлінські рішення [4, с.73]. Усунути ризики з діяльності господарюючих суб'єктів неможливо, оскільки

вони являють собою елемент об'єктивної дійсності. Основна відмінність між ризиком та невизначеністю — це можливість вимірювання та оцінки: невизначеність виміряти неможливо, в той час як ризик можна оцінити.

Із становленням та розвитком ринкових відносин, як на рівні світового господарства, державного устрою так і на рівні суб'єктів господарювання, і також в системі освіти багато досліджень науковців присвячено управлінню ризиками. До них можна віднести: Вітлінського В.В., Жемчугову О.В., Семенову К.Д., Прохорову В.В. та багато ін. Ризик менеджмент займає пріоритетні місця в питаннях впровадження інвестиційних та інноваційних проектів, їх фінансуванні, підвищенні рівня конкурентоспроможності як окремого суб'єкта господарювання, так й країни в цілому [5, с.238]. Проблематика виявлення та оцінки ризиків, визначення їх видів і типів, а також дослідження їхнього впливу на державні фінанси, розкривається у працях вітчизняних науковців, зокрема Єфименко Т.І. [6], С. Гасанова [7], Іваницької О.М. [8], Кошук Т.В. [10], Луніної І.О. [11] та ін., які значну увагу приділяють підходам до управління виявленими ризиками.

Ризик у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в закладах вищої освіти є визначальним чинником, що впливає на прийняття управлінських рішень, достовірність фінансових даних та загальну довіру до фінансової звітності цих установ. Наявність ризиків обумовлює потребу в ефективних системах внутрішнього контролю та процедурах, спрямованих на мінімізацію потенційних загроз.

У бухгалтерському обліку закладів вищої освіти ризики можуть призводити до помилок у фінансових звітах або неправильного відображення фінансової інформації, що, може спричинити хибну оцінку результатів діяльності установи. В аудиторській діяльності ризик полягає в імовірності того, що аудитор не виявить значних помилок або шахрайських дій під час перевірки фінансової звітності закладу. Це підкреслює важливість дотримання високих професійних стандартів, компетентності аудиторів та постійного вдосконалення

аудиторських процедур для зменшення ризиків і підвищення довіри до їхніх висновків.

Ризик-орієнтований підхід є сучасною методологією, що спрямована на оптимізацію процесів обліку та аудиту через ідентифікацію, оцінку та управління ризиками, які можуть вплинути на фінансову звітність. Цей підхід дозволяє зосередитися на ключових зонах ризику, зменшуючи ймовірність помилок та підвищуючи ефективність контролю. Впровадження ризик-орієнтованого підходу є важливим для забезпечення достовірності облікових даних. На відміну від традиційної моделі управління, яка орієнтується переважно на виконання нормативно визначених функцій та контроль постфактум, ризик-орієнтований підхід забезпечує: профілактичний характер управління; гнучкість управлінської системи; використання зовнішньої інформації тощо. У таблиці 1.1 наведено порівняльну характеристику основних аспектів традиційного та ризик-орієнтованого підходів в управлінні закладом вищої освіти.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика традиційного та ризик-орієнтованого підходів в управлінні ЗВО

Критерій	Традиційний підхід	Ризик-орієнтований підхід
Орієнтація управлінських процесів	На дотримання формальних процедур, інструкцій і нормативів	На виявлення, оцінку та реагування на ризики
Функція внутрішнього аудиту	Виключно контрольна (перевірка виконання операцій)	Аналітична та превентивна: виявлення ризиків, консультування
Процес прийняття рішень	Базується на минулих подіях та звітах	Базується на оцінці майбутніх ризиків та сценарного прогнозування
Інформаційна база	Внутрішні джерела: звітність, інструкції	Внутрішні та зовнішні дані: звіти, ринки, середовище, зміни законодавства
Гнучкість системи	Низька: залежить від регламентованих процедур	Висока: можливість оперативного коригування політик і дій
Характер планування	Переважно короткострокове, орієнтоване на процес	Довгострокове, орієнтоване на результат і потенційні загрози

Джерело: самостійно сформовано автором.

Основними елементами ризик-орієнтованого підходу у внутрішньому аудиті є [9, с.287]: планування аудиту, яке проводиться на основі оцінки ризиків; оцінка рівня ризику; аналіз уразливості системи контролю, розробка рекомендацій; підсумковий звіт за результатами перевірки, який включає в себе тільки ключові проблеми, порушення і недоліки, що впливають на рівень ризику; комплексна оцінка якості управління бізнес-процесами; моніторинг усунення порушень.

Одним із ключових засобів оцінки ризиків є матриця ризиків. Цей інструмент дозволяє оцінити значущість ризику та визначити, який висновок аудитор може зробити щодо ефективності процесу. Крім того, матриця ризиків вказує на напрямки, де можна провести додаткову роботу для покращення якості доказової бази.

Ризик-орієнтований підхід дозволяє здійснювати оцінювання ризиків на рівні підрозділів закладів. Запровадження принципів та постулатів концепції «центрів відповідальності» в університеті дозволяє, наприклад, під час здійснення експертного оцінювання ризиків використовувати особисту думку менеджерів та фахівців різних підрозділів у формуванні ланцюгу цінностей університету [12, с.16]. Ризик-орієнтований внутрішній аудит зосереджений на оцінюванні ризиків, які недостатньо або надмірно контролюються. Водночас ризики враховуються за рівнем суттєвості за шкалою Лайкерта: незначні, помірні та великі. Але для кожного підрозділу рівень суттєвості може бути різним - необхідний розрахунок інтегрального ризику для університету взагалі.

Процес оцінювання ризиків у рамках внутрішнього контролю передбачає ідентифікацію та аналіз факторів, що можуть впливати на досягнення цілей закладу, а також розроблення стратегій для їх мінімізації. Така оцінка має здійснюватися на постійній основі, з урахуванням специфічних заходів на кожному етапі, які повинні бути узгодженими між собою [33]. Виявлення ризиків є важливим не лише для ефективного використання фінансових ресурсів, а й для чіткого розподілу відповідальності за їх управління.

Крім того, оцінка ризиків виконує функцію індикатора, який не тільки сприяє уникненню фінансових труднощів (наприклад, оптимізації державних витрат), а й допомагає виявити системні проблеми та визначити напрями для підвищення ефективності витрат. В умовах України особливо актуальним є перехід від моделі «соціального утримання» університетів до ринкових принципів регулювання освітніх послуг, а також боротьба з корупційними ризиками. У закладах вищої освіти впровадження ризик-орієнтованого підходу в аудиті передбачає постійний моніторинг та оцінку ризиків на всіх етапах аудиторського процесу. Аудитори повинні регулярно оновлювати свою оцінку ризиків, спираючись на інформацію, отриману під час аудиторських процедур, що дозволяє коригувати стратегії та методи у відповідь на нові ризики або зміну обставин.

Методику діяльності внутрішнього аудиту та використання ризик-орієнтованого підходу, зокрема в системі бухгалтерського обліку закладів вищої освіти, регламентує комплекс нормативно-правових документів як державного, так і локального рівня. На загальнодержавному рівні ключовими є такі документи, як Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [13], Бюджетний кодекс України [14], Стандарти внутрішнього аудиту, затверджені Міністерством фінансів [15], а також Методичні рекомендації з організації внутрішнього аудиту в державному секторі [16]. У межах самого навчального закладу ці положення конкретизуються внутрішніми регламентами, положеннями про бухгалтерську службу, інструкціями з документообігу та внутрішнього контролю, які розробляються з урахуванням специфіки діяльності.

Стандарти внутрішнього аудиту визначають основні принципи, завдання, функції, структуру і процеси, що мають бути дотримані при створенні підрозділів внутрішнього аудиту [34]. Зокрема, вони встановлюють вимоги до планування аудиторської діяльності, методів оцінки ризиків, процедур збору доказів, підготовки аналітичних висновків та контролю за впровадженням рекомендацій. Один із ключових акцентів цих стандартів полягає в необхідності

системного підходу до виявлення, аналізу й моніторингу ризиків, що можуть виникнути в процесі функціонування установи, а також у формуванні цілісної системи внутрішнього контролю, здатної адекватно реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Ризик-орієнтований підхід у бухгалтерському обліку закладів вищої освіти передбачає інтеграцію процедур управління ризиками на всіх етапах облікових процесів для забезпечення точності, достовірності та відповідності фінансової інформації вимогам національного законодавства та міжнародним стандартам. Такий підхід вимагає не лише формального дотримання облікової політики, а й активного виявлення потенційних зон ризику: можливості викривлення даних, втрати контролю над коштами, порушення процедур бюджетного фінансування тощо.

У сучасних умовах, коли ризики можуть істотно впливати на управлінське прийняття рішень, запровадження ризик-орієнтованого підходу є обов'язковою умовою забезпечення належного рівня облікової культури. На практиці бухгалтерський облік у закладі розглядається як динамічна система, в якій кожна господарська операція оцінюється не лише з позиції документального підтвердження, а й через призму потенційного ризику для фінансової стабільності закладу. Від реєстрації первинних документів до формування фінансової звітності – на кожному етапі має здійснюватися моніторинг ризиків, ідентифікація потенційних загроз та відповідне реагування. Це дає змогу не тільки своєчасно виявляти недоліки, а й запобігати їх повторенню в майбутньому, що є ознакою зрілої системи управління та аудиту в сфері вищої освіти.

1.2. Основні принципи ризик-орієнтованого планування

Ризик-орієнтоване планування – це процес управління аудитом та обліковими процедурами на основі аналізу ризиків, що дозволяє ефективніше розподіляти ресурси та концентрувати увагу на найбільш значущих аспектах

діяльності організації. Нами було виокремлено основні етапи ризик-орієнтованого планування аудиту, які зображені на рис.1.1:

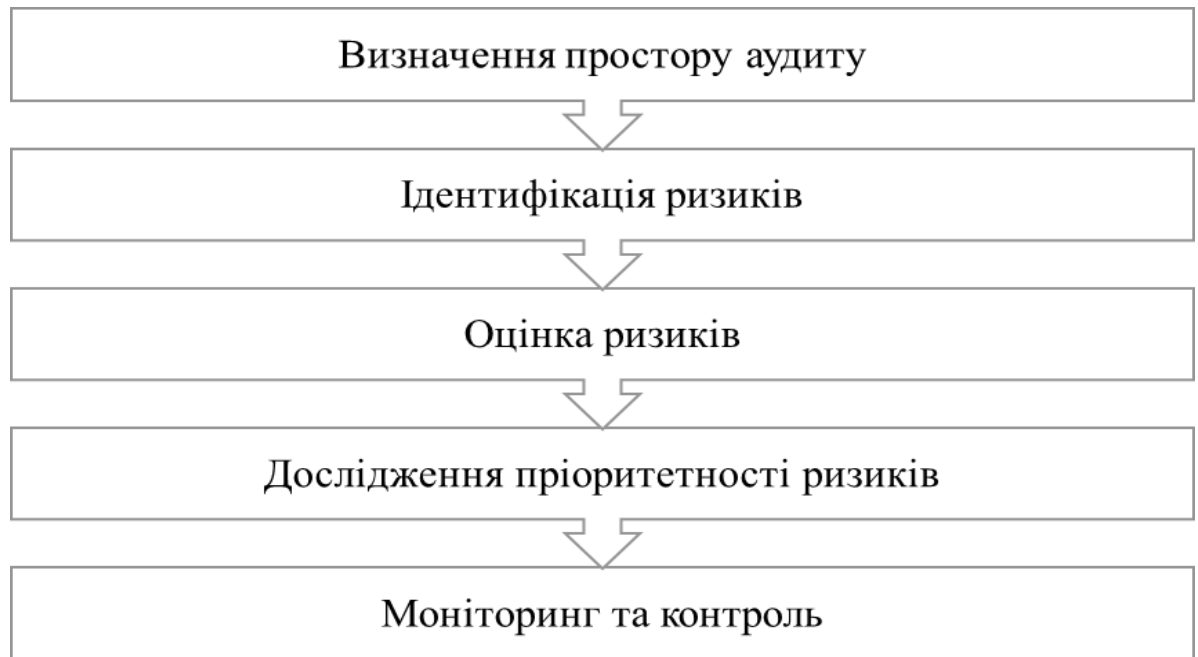

Рис 1.1. Етапи ризик-орієнтованого планування

Джерело: самостійно сформовано автором.

Планування діяльності внутрішнього аудиту розпочинається з визначення простору аудиту який включає усі об'єкти аудиту установи щодо яких може здійснюватися внутрішній аудит. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України про Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту від 28 вересня 2011 р. N 1001 [17] об'єктом внутрішнього аудиту є діяльність державного органу, його територіальних органів, підприємств (у тому числі суб'єктів господарювання, державна частка у статутному капіталі яких перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність таких суб'єктів господарювання), установ та організацій, що належать до сфери його управління, в повному обсязі або з окремих питань (на окремих етапах), та заходи, що здійснюються керівниками таких органів, підприємств, установ та організацій для забезпечення

ефективного функціонування системи внутрішнього контролю (дотримання принципів законності та ефективного використання бюджетних коштів та інших активів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, виконання завдань, планів і вимог щодо їх діяльності).

Здебільшого об'єкти аудиту розподіляють за такими категоріями:

- за складом і підпорядкованістю підрозділів бюджетної установи;
- за усіма стандартними операціями та процедурами, що відбуваються в бюджетних установах;
- за іншими процесами, що мають місце лише в окремих організаціях у межах сфери управління державного органу;
- за територіальним розташуванням закладу.

Під час розподілу об'єктів аудиту для ефективного результату підрозділ внутрішнього аудиту використовує нормативно-правові акти, положення, закони де регулюється діяльність усіх державних установ. Також досліджуються внутрішні документи такі як: аудиторські звіти, порядки, посадові інструкції, стратегічні та операційні плани, річна звітність, звіти за результатами проведення попередніх внутрішніх аудитів тощо.

Вивчення основних документів організації допомагає визначити основні цілі та стратегії розвитку діяльності закладу. Якщо в установі немає затвердженої системи оцінки ризиків, підрозділ внутрішнього аудиту самостійно проводить оцінку та ідентифікацію ризиків. Порядок ідентифікації ризиків виглядає наступним чином (табл. 1.2).

Ідентифікація ризиків може здійснюватися із застосуванням методів визначення ризиків на рівні установи (метод «згори донизу») та на рівні конкретних операцій/ділянки роботи (метод «знизу догори»).

Визначення ризиків на рівні установи (метод «згори донизу») здійснюється створеною за рішенням керівника установи робочою групою з метою визначення вразливих до ризиків сфер діяльності, окремих функцій та завдань установи

шляхом співбесід, заповнення опитувальників основними відповідальними працівниками на всіх рівнях діяльності установи.

Таблиця 1.2

Основні етапи процесу ідентифікації ризиків

Етап	Характеристика етапу
Ризик	Можливість настання події, що матиме вплив на здатність установи виконувати завдання та функції й досягати визначеної мети (місії), стратегічних та інших цілей діяльності [35]
Ідентифікація ризику	Процес виявлення, усвідомлення та реєстрації ризиків. Ідентифікація ризику передбачає виявлення джерела ризику, події, яка може відбутись, а також причин та потенційних наслідків її виникнення [36]
Оцінка ймовірності ризику	Визначення ступеня вірогідності того, що певна подія або обставина з негативними наслідками настане у встановлений проміжок часу. Може здійснюватися за шкалою або кількісно [38]
Оцінка наслідків ризику	Аналіз потенційного впливу ризику на досягнення цілей установи. Наслідки можуть бути фінансовими, організаційними, репутаційними або правовими [39]
Класифікація ризиків	Після ідентифікації ризику доцільно класифікувати за видами, це полегшує визначення пріоритетів реагування та розробку запобіжних заходів [40]
Документування	Результати ідентифікації мають бути належним чином зафіксовані у внутрішніх реєстрах або програмних системах та доведені до відповідальних осіб для включення в загальну систему управління ризиками [42]

Джерело: сформовано автором на основі: [35; 36; 38-40; 42].

Згідно Методичних рекомендацій з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах [18] визначення ризиків на рівні конкретних операцій або ділянки роботи (метод «знизу догори») здійснюється у кожному структурному підрозділі установи його керівниками та працівниками в ході виконуваних ними функцій та завдань та визначення пов'язаних з ними ризиків[9]. При ідентифікації ризиків слід враховувати їхній вплив на цілі та дослідити причинно-наслідковий зв'язок між ризиками та наслідками їх виникнення.

У другому абзаці пункту 2 Стандарту 7 внутрішнього аудиту «Планування діяльності з внутрішнього аудиту»[15] визначено, що з метою формування плану

керівник підрозділу внутрішнього аудиту повинен з'ясувати та врахувати думку керівника установи, а також провести консультації з відповідальними за діяльність особами щодо проблемних питань та ризиків, які впливають на досягнення установою цілей.

Під час інтерв'ю чи консультацій обговорюються:

- проблеми та ризики, що впливають на досягнення цілей установи;
- оцінка ризиків підрозділом внутрішнього аудиту (за відсутності системи управління ризиками);
- рівень ризику, прийнятий керівництвом;
- обґрунтованість оцінки невід'ємного ризику аудиторським підрозділом;
- достатність деталізації об'єктів аудиту;
- заходи керівництва щодо управління ризиками та їх вплив на залишковий ризик.

За підсумками аудиторський підрозділ уточнює матрицю оцінки ризиків і реєстр ризиків. Інтерв'ю можуть проходити особисто або через запити, а результати документуються в оновлених матрицях і реєстрах ризиків.

Після ідентифікації ризиків оцінюється їхній вплив (фінансові та нефінансові наслідки) і ймовірність (ймовірність виникнення). З'ясовуються потенційні збитки для установи, вплив на імідж установи та керівництва, вплив на виконання завдань і досягнення цілей, ризик втрати ключових спеціалістів.

Визначаючи оцінки ймовірності ризиків підрозділ внутрішнього аудиту оцінює можливість виникнення певного ризику та протягом якого часу подія що створює цей ризик може відбутись. Оцінка ймовірності супроводжується аналізом контрольного середовища та ефективності існуючих механізмів реагування на ризики. Внутрішні аудитори аналізують, чи функціонують поточні контрольні заходи належним чином, чи існують прогалини в системі контролю, а також чи наявні резерви для зниження рівня ризику. У разі виявлення слабких місць в системі управління ризиками або недостатнього контролю, визначаються напрями для вдосконалення та формуються рекомендації щодо посилення

механізмів запобігання, виявлення і мінімізації наслідків ризикових подій. У таблиці 1.3 наведено приклад критеріїв оцінки ймовірності виникнення ризиків.

Таблиця 1.3

Критерії оцінки ймовірності ризиків

Бал	у %	Ймовірність виникнення	Рівень ризику
1	0-25%	Практично неможливо	Низький
2	25-50%	Низька	Середній
3	50-74%	Можливість виникнення у майбутньому (1-2р.)	Високий
4	75-100%	Ризик уже виник	Дуже високий

Джерело: самостійно сформовано автором.

Після проведення оцінки ризиків за критеріями ймовірності настання та ступеня впливу на досягнення стратегічних і операційних цілей установи, кожному ризику доцільно присвоїти відповідний рівень значущості. Залежно від цього рівня визначається, хто несе відповідальність за реагування на ризик, а також як саме має здійснюватися моніторинг та перегляд заходів контролю. Така градація дозволяє забезпечити ефективний розподіл управлінської відповідальності та встановити ієрархію ризиків у системі управління.

До категорії високого рівня належать ризики, що мають значну ймовірність виникнення та можуть суттєво вплинути на функціонування установи, зокрема на її спроможність досягати цілей або виконувати ключові функції. Такі ризики підлягають постійному моніторингу з боку керівника закладу. Розробка та впровадження заходів реагування здійснюється безпосередньо керівництвом установи. Керівники структурних підрозділів зобов'язані регулярно звітувати керівнику про стан реалізації запобіжних і контрольних заходів. У разі зміни характеристик ризику (наприклад, зменшення ймовірності) рівень ризику підлягає перегляду.

Середній рівень ризику характеризується помірним впливом на діяльність установи та середнім рівнем ймовірності реалізації ризикової події. Відповідальність за контроль і реагування на такі ризики несе керівник відповідного структурного підрозділу. Він може самостійно визначати заходи

реагування або за потреби узгоджувати їх з керівництвом установи. Моніторинг здійснюється на постійній основі, а за наявності змін у рівні ризику чи ефективності обраних заходів, структурний підрозділ інформує керівника для ухвалення коригувальних рішень.

Ризики низького рівня мають обмежений вплив на досягнення цілей та характеризуються низькою ймовірністю виникнення. Вони перебувають у сфері контролю керівника структурного підрозділу, який самостійно визначає заходи реагування та контролю. Перегляд ефективності таких заходів має проводитися періодично - з урахуванням динаміки зовнішніх і внутрішніх факторів, що можуть вплинути на зміну ризикової ситуації. У разі зміни характеру ризику або зростання його суттєвості слід ініціювати повторну оцінку ризику та оновити відповідні заходи реагування.

Способи реагування на ризики та заходи контролю визначаються керівником самостійного структурного підрозділу. Ризики повинні періодично переглядатися у зв'язку із необхідністю актуалізації та пошуку рішень щодо їх критики, результативності та ефективності обраних заходів контролю на них. У разі зміни критерію ризику слід переглянути його значення, способи реагування та заходи контролю.

1.3. Ризики у системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту

У сучасній економічній системі ризики є невід'ємною складовою будь-якого управлінського процесу, зокрема у сфері бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту. Згідно з визначенням Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC) [19], ризик у контексті фінансового управління означає ймовірність виникнення несприятливих подій, що можуть негативно вплинути на достовірність фінансової інформації, ефективність прийняття управлінських рішень та фінансову стабільність суб'єкта господарювання.

З позицій бухгалтерського обліку ризик можна визначити як ймовірність викривлення фінансової інформації, що може призвести до невірних висновків щодо фінансового стану організації. Внутрішній аудит, у свою чергу, повинен сприяти зниженню ризиків шляхом оцінювання ефективності внутрішнього контролю, відповідності фінансових операцій нормативним вимогам та запобігання шахрайству. Ризики у фінансовій системі закладів вищої освіти набувають особливого значення, оскільки вони безпосередньо впливають на ефективність використання бюджетних коштів, відповідність фінансових операцій нормативно-правовим актам, а також на імідж освітньої установи у суспільстві.

У системі бухгалтерського обліку закладах вищої освіти існує низка ризиків, що мають як операційний, технологічний, так і фінансово-юридичний характер, а також пов'язані з професійною кваліфікацією персоналу та внутрішнім аудитом. Для виявлення ризиків аудиторам необхідно спочатку визначити події, що створюють ці ризики. Для наочності у таблиці 1.4 наведено класифікацію подій, що утворюють ризики.

Таблиця 1.4

Події, що створюють ризики у закладах вищої освіти

Події, що створюють ризики	Приклад
Операційні	Невиконання функцій, процесів, операцій
ІТ та зв'язок	Знищення найбільш важливих облікових записів або відсутність до них доступу
Нормативно-правові	Недотримання вимог законодавства, судові позови, порушення контрактів (угод)
Фінансові	Відсутність грошових коштів на здійснення операцій
Кадрові	Втрата кваліфікованих працівників (плинність кадрів, звільнення, вихід на пенсію)
Репутаційні	Негативна інформація від державних органів, правоохоронних органів

Джерело: самостійно сформовано автором.

Ризики операційного характеру проявляються в непослідовності документування фінансових операцій та недосконалої внутрішніх процедур. Некоректне оформлення первинних документів або їх відсутність призводить до

системних помилок, які в подальшому ускладнюють проведення аудиту та можуть стати підставою для зловживань [20, с.138]. Водночас, невизначеність регламентів, відсутність чітких інструкцій та контрольних точок в облікових процесах створює умови, за яких виявлення похибок у фінансових звітах може бути відкладено до моменту проведення аудиторської перевірки.

Технологічні ризики проявляються через можливість технічних збоїв, відмов обладнання та програмного забезпечення, що можуть призвести до втрати або пошкодження облікових даних. Недостатній рівень кібербезпеки, зокрема, у випадку кібератак, може призвести до модифікації або викрадення даних, що безпосередньо впливає на достовірність бухгалтерської інформації та ускладнює роботу аудиторів, які покладаються на ці дані для оцінки фінансової звітності. До технологічних проблем належить і використання застарілих інформаційних систем, що не відповідають сучасним вимогам безпеки, що створює додаткові вразливості.

Фінансові та юридичні ризики у системі бухгалтерського обліку проявляються через можливі фінансові втрати та юридичну відповідальність. Некоректне відображення операцій може призвести до неправильного розподілу бюджетних коштів, що в свою чергу впливає на прийняття управлінських рішень, а порушення нормативних вимог може стати підставою для накладення штрафних санкцій або кримінального переслідування відповідальних осіб.

Професійні ризики облікового персоналу зумовлені як недостатньою кваліфікацією співробітників, так і їх перевантаженням робочим навантаженням. Недостатнє знання сучасних стандартів бухгалтерського обліку та нормативно-правових змін створює високий ризик допущення помилок, які можуть бути виявлені лише під час внутрішнього аудиту. Перевантаження працівників спричиняє зниження уваги до деталей, що безпосередньо впливає на якість облікових записів.

Особливу увагу слід приділити ризикам у сфері внутрішнього аудиту, який виступає ключовим інструментом оцінки ефективності системи бухгалтерського обліку. Недостатня незалежність аудиторської служби, особливо у випадках,

коли вона підпорядковується керівництву установи, обмежує об'єктивність перевірок і може сприяти приховуванню суттєвих недоліків. Обмежені ресурси та недостатня кваліфікація аудиторів також негативно впливають на ефективність внутрішнього контролю, адже поверхневий аналіз фінансової звітності не завжди дозволяє виявити критичні помилки. Крім того, відсутність єдиних стандартів або методології проведення аудиту знижує можливості своєчасного виявлення недоліків, а проблеми комунікації між бухгалтерським відділом та аудиторською службою ускладнюють процес обміну інформацією, що є необхідним для оперативного реагування на виявлені порушення.

Бухгалтерський облік та внутрішній аудит тісно взаємопов'язані, оскільки інформаційна база бухгалтерського обліку є основним джерелом даних для аудиту. Якість і достовірність облікових записів визначають можливість проведення ефективних аудиторських перевірок, а результати внутрішнього аудиту, у свою чергу, слугують основою для вдосконалення внутрішніх процесів, спрямованих на покращення якості обліку [21]. Незалежність внутрішнього аудиту сприяє об'єктивній оцінці системи обліку, дозволяючи керівництву вчасно виявляти помилки та приймати управлінські рішення щодо їх усунення. Таким чином, результати аудиту допомагають оновлювати методики ведення бухгалтерського обліку, впроваджувати сучасні технологічні рішення та підвищувати кваліфікацію персоналу, що забезпечує комплексний підхід до управління ризиками.

Підвищення якості системи бухгалтерського обліку та ефективності внутрішнього аудиту може бути досягнуто за рахунок посилення внутрішнього контролю, впровадження єдиних стандартів ведення обліку і аудиту, а також модернізації технологічної бази. Важливим кроком є забезпечення незалежності аудиторської служби, що дозволить об'єктивно оцінювати всі аспекти фінансової звітності та оперативно реагувати на виявлені недоліки.

У закладах вищої освіти внутрішній аудит виступає ключовим елементом забезпечення якості управління фінансовими та адміністративними процесами, що безпосередньо впливає на ефективність використання бюджетних коштів і

реалізацію освітньої політики. Проте система внутрішнього аудиту у вищих навчальних закладах стикається з низкою ризиків, які можуть заважати виявленню суттєвих недоліків, уповільнювати прийняття управлінських рішень та створювати загрозу для фінансової стабільності та репутації установи.

Одним із основних ризиків є недостатня незалежність аудиторської служби. У вищих навчальних закладах внутрішній аудит тісно пов'язаний із керівництвом установи, що може обмежувати об'єктивність перевірок і сприяти приховуванню проблемних питань. Це створює умови, за яких аудитори можуть не мати змоги виявити критичні недоліки в управлінні ресурсами або порушення нормативних вимог, адже їхня діяльність часто залежить від адміністративних пріоритетів.

Іншим важливим аспектом є обмеженість ресурсів та кваліфікації аудиторів. Заклади вищої освіти часто стикаються з нестачею фінансування для організації незалежних аудиторських перевірок, що призводить до поверхневого аналізу внутрішніх процесів. Відсутність сучасних методологій і стандартів внутрішнього аудиту, а також недостатнє професійне зростання аудиторського персоналу створюють ризик невиявлення системних недоліків, що може негативно вплинути на фінансову звітність і ефективність управління ресурсами.

Юридичні ризики також є невід'ємною складовою системи внутрішнього аудиту у закладах вищої освіти. Порушення нормативних вимог, як у сфері бухгалтерського обліку, так і в адміністративних процесах, може стати підставою для застосування штрафних санкцій або інших юридичних заходів. Часті зміни законодавства і нормативно-правових актів вимагають постійного оновлення методик аудиту, що не завжди знаходить відображення у внутрішніх процедурах навчальних закладів. Це створює ризик невчасного виявлення порушень, що можуть негативно вплинути на фінансову дисципліну та загальний імідж установи.

Крім того, значну роль відіграє людський фактор. Недостатня кваліфікація або відсутність систематичного підвищення кваліфікації аудиторів, а також їх перевантаження обов'язками, можуть призвести до неточностей у звітності та

недооцінки критичних ризиків. Супутня проблема - це недостатня культура взаємодії між відділами, коли відсутність ефективної комунікації між адміністративним персоналом та аудиторською службою ускладнює обмін інформацією і своєчасне виявлення проблемних аспектів у роботі закладу.

В умовах децентралізації управління та розширення автономії закладів вищої освіти виникає потреба у формуванні внутрішніх політик управління ризиками на рівні окремих факультетів, інститутів або структурних підрозділів. Це передбачає не лише делегування повноважень, а й обов'язок кожного підрозділу впроваджувати систему моніторингу і звітності щодо виявлених ризиків. Таким чином, внутрішній аудит має координуватися з системою внутрішнього контролю, що функціонує на всіх рівнях управління установою.

На міжнародному рівні визнані практики управління ризиками в освітній сфері базуються на концептуальних і методичних положеннях, запропонованих такими організаціями, як Міжнародний інститут внутрішніх аудиторів (ІА), COSO (Комітет спонсорських організацій з Тредвейської комісії), а також стандартами ISO 31000 (міжнародний стандарт управління ризиками). Ці підходи передбачають системне виявлення, оцінювання, моніторинг і реагування на ризики, що можуть вплинути на досягнення стратегічних і операційних цілей організації, зокрема закладів вищої освіти.

Впровадження зазначених стандартів у діяльність українських закладів вищої освіти, хоч і залишається на початковому етапі, уже демонструє позитивні зрушення. Зростаючий інтерес до тематики ризик-орієнтованого підходу, підвищення рівня обізнаності управлінського персоналу закладів вищої освіти, поява перших локальних політик з управління ризиками та внутрішнього аудиту – усе це свідчить про поступову готовність системи вищої освіти інтегрувати ефективні світові підходи. Проте процес впровадження у роботу потребує методологічної підтримки, кадрового ресурсу та оновлення інформаційної інфраструктури.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

2.1. Організація бухгалтерського обліку у закладах вищої освіти

У сучасних умовах реформування вищої освіти в Україні, питання фінансової стабільності та ефективного управління ресурсами закладів вищої освіти стає все більш актуальним. Зміни в законодавстві, розширення фінансової автономії університетів, запровадження нових форматів фінансування та співпраці з вітчизняними й міжнародними партнерами вимагають від керівництва не лише стратегічного мислення, а й якісної організації внутрішніх процесів, зокрема у сфері бухгалтерського обліку. У цьому контексті особливої уваги заслуговує система бухгалтерського обліку, яка повинна не лише відображати реальний стан фінансових потоків, а й забезпечувати прозорість, підзвітність та відповідність державним вимогам.

Бухгалтерський облік є важливою складовою системи управління фінансами будь-якої установи та організації. Заклади освіти є важливою сферою діяльності, які потребують належним чином організованого ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. З огляду на те, що заклади освіти мають певні особливості в управлінні та системі фінансування їхньої діяльності, це впливає на організацію та побудову бухгалтерського обліку. У зв'язку із змінами в нормативно-правовому регулюванні та необхідністю ефективного використання бюджетних коштів, а також з огляду на важливість забезпечення формування якісної облікової інформації, належна організація бухгалтерського обліку у закладах освіти є досить актуальним завданням.

Організація бухгалтерського обліку в закладах вищої освіти – це не просто технічна складова їхньої діяльності, а важливий інструмент забезпечення стабільної роботи закладу, досягнення його освітньої та наукової мети, а також реалізації фінансової політики на рівні держави. Показовим прикладом

впровадження ефективної моделі бухгалтерського обліку є діяльність Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Як один із провідних закладів освіти заходу України, університет поєднує багатогалузеву структуру, різноманітні джерела фінансування, що вимагає від бухгалтерської служби високого рівня професійності, чіткого дотримання нормативних вимог та постійного вдосконалення облікових процесів. Саме через призму цього університету можна розглянути особливості організації бухгалтерського обліку в типових умовах закладу вищої освіти.

Бухгалтерський облік у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника здійснюється на підставі чинного законодавства України. Головним нормативним документом є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (1999) [13], який встановлює загальні засади обліку і звітності та поширюється на всі суб'єкти господарювання, зокрема бюджетні установи. Бюджетний кодекс України (2001) детально регламентує процес формування та виконання бюджетів, структуру кошторисів, а також порядок планування і використання бюджетних коштів закладів освіти. Водночас Бюджетний кодекс передбачає [14], що бюджетні установи (до яких належать державні ЗВО) ведуть облік відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі та інших нормативних актів з бухгалтерського обліку у порядку, встановленому Міністерством фінансів України.

Структура бухгалтерської служби формується залежно від масштабу та специфіки діяльності ЗВО: головний бухгалтер очолює службу, якій можуть підпорядковуватися заступники (заступник головного бухгалтера) чи інші працівники за окремими напрямками обліку (фінансовий облік, облік розрахунків із бюджетом і фондами, облік активів, облік власних надходжень, кадровий облік) [22]. У Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника структура бухгалтерської служби зображена на рисунку 2.1

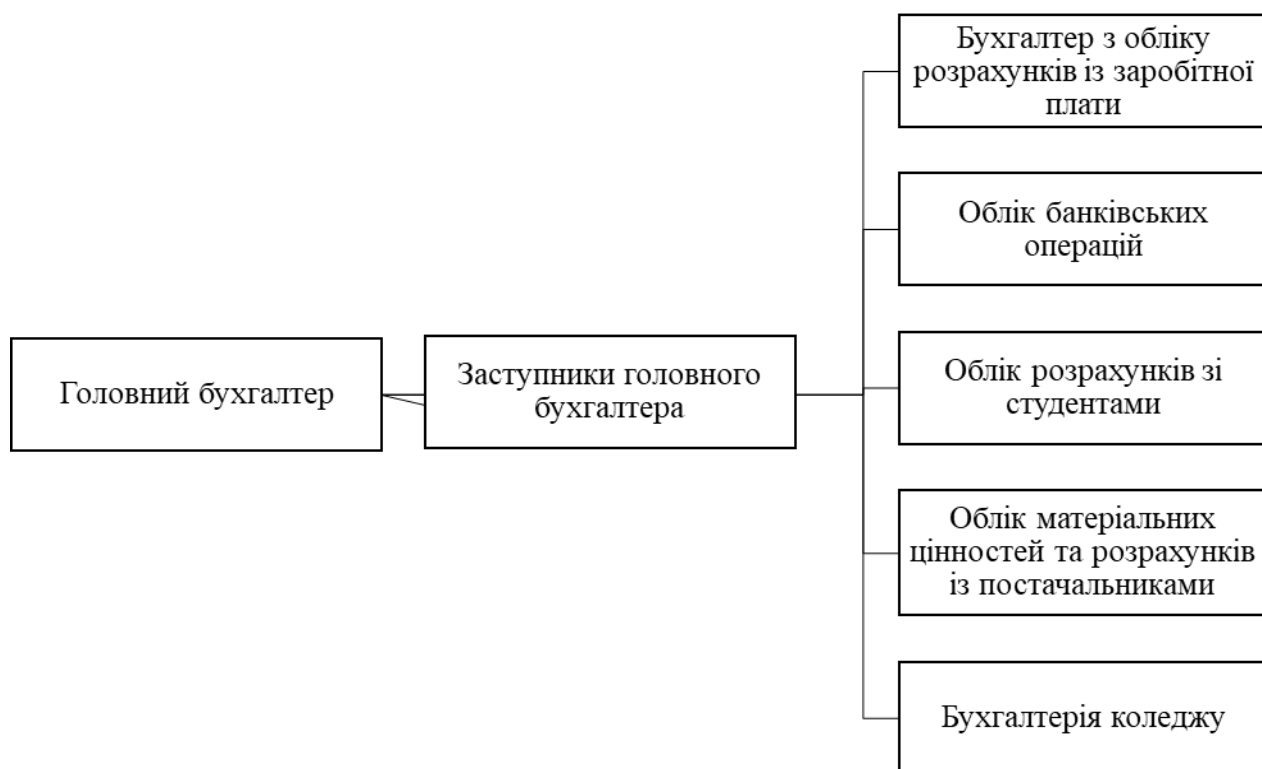

Рис. 2.1. Структура бухгалтерської служби Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

Джерело: самостійно сформовано автором.

Згідно з Положенням про бухгалтерію Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на головного бухгалтера університету покладено наступні обов'язки:

- забезпечення ведення бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності університету відповідно до чинного законодавства України;
- здійснення контролю за правильністю оформлення фінансових документів, своєчасністю проведення розрахунків та відповідністю витрат затвердженим кошторисам;
- підготовка та подання фінансової звітності до відповідних органів згідно з встановленими термінами та формами;
- співпраця з адміністрацією університету у процесі планування та формування бюджету, аналіз використання бюджетних коштів;

- керівництво діяльністю бухгалтерського підрозділу, розподіл обов'язків між працівниками, забезпечення підвищення їхньої кваліфікації;
- забезпечення підготовки необхідної документації та участь у перевітках, що проводяться державними органами контролю та аудиту.

Організація бухгалтерського обліку університету затверджена Положенням про облікову політику, яке визначає методологічні та організаційні засади ведення бухгалтерського обліку, формування фінансової звітності та обліку активів, зобов'язань, доходів і витрат. Облікова політика розробляється відповідно до чинного законодавства України, зокрема до вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС) [23] та інших нормативно-правових актів.

Бухгалтерія закладу вищої освіти виконує комплекс функцій управлінського, контрольного і інформаційного характеру. Передусім вона забезпечує ведення обліку коштів загального та спеціального фондів (бюджетних і позабюджетних надходжень), здійснює нарахування і контроль розподілу бюджетних асигнувань за затвердженим кошторисом. Крім цього, бухгалтерія здійснює облік власних надходжень (за платні освітні послуги, дослідницькі роботи, оренду майна тощо).

До основних функцій входить нарахування й виплата заробітної плати науково-педагогічним і технічним працівникам, розрахунок стипендій студентам, утримання із заробітної плати податків і зборів (ПДФО, ЄСВ тощо) та своєчасне подання звітності до відповідних органів. Також ведеться облік матеріальних та нематеріальних активів ЗВО – руху основних засобів, навчального обладнання, запасів (прикладних матеріалів, палива тощо) – із дотриманням методик із запасів та основних засобів.

Фінансування закладів вищої освіти здійснюється за рахунок державного (або місцевих) бюджету та власних надходжень установи. Згідно з бюджетним законодавством, кошти з державного бюджету виділяються на виконання статутних завдань університету (державне замовлення, стипендії, утримання персоналу, поточні видатки тощо). Розподіл бюджетних коштів відображається

у кошторисі закладу, який складається на плановий період (рік) та затверджується в установленому порядку. Власні надходження (плата за навчання, друк студентських видань, комерційні послуги, грантові та благодійні внески) формують спеціальний фонд бюджету ЗВО. Згідно з Бюджетним кодексом [14] власні надходження чітко класифікуються і включаються до спеціального фонду. Усі бюджетні (як загальні, так і спеціальні) кошти плануються у кошторисах і витрачаються строго у межах затверджених лімітів. Порядок складання кошторису регламентує Постанова КМУ № 228 (2002) [24]. Цей порядок встановлює строки та алгоритм підготовки та погодження проекту кошторису, а також правила внесення змін до кошторисів у разі уточнення фінансування.

Фінансування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника здійснюється за рахунок кількох основних джерел, що відповідає загальнонаціональній системі фінансування закладів вищої освіти України. Такий підхід забезпечує університету можливість стабільної роботи, розвитку освітньої та наукової діяльності, а також впровадження інновацій. Основну частину бюджету університету становлять кошти, які виділяються з державного бюджету. Вони спрямовуються на оплату праці штатного викладацького та адміністративного персоналу, утримання інфраструктури, закупівлю навчальних матеріалів, а також на виплату стипендій студентам, що навчаються за державним замовленням.

Другим за обсягом джерелом є кошти, що надходять від осіб, які навчаються на платній основі. Це студенти, які не отримали бюджетного місця або обрали контрактну форму навчання. До власних надходжень також належать прибутки від наукової та видавничої діяльності, доходи від оренди приміщень, оплата за надання додаткових освітніх послуг, участь у грантових програмах, кошти міжнародної технічної допомоги та благодійні внески. Університет активізує роботу щодо розширення спектра фінансових джерел, зокрема шляхом залучення міжнародних грантів, співпраці з бізнесом, реалізації спільних проєктів з органами влади та неурядовими організаціями.

Фінансова автономія університету дозволяє більш гнучко планувати використання коштів, враховуючи пріоритети розвитку закладу та потреби його структурних підрозділів. Водночас автономія супроводжується підвищеними вимогами до прозорості, ефективності та підзвітності у використанні ресурсів.

Важливим елементом системи управління та контролю, спрямованим на забезпечення законності, ефективності та доцільності використання фінансових, матеріальних ресурсів є внутрішній аудит. Університет має спеціальний підрозділ – відділ внутрішнього аудиту, який безпосередньо підпорядковується ректору. Це забезпечує незалежність і об'єктивність в оцінці діяльності структурних підрозділів закладу.

Функції внутрішнього аудиту включають:

- перевірку фінансової та господарської діяльності факультетів, інститутів, центрів і служб;
- контроль за дотриманням бюджетної дисципліни та законодавства у сфері закупівель;
- аналіз облікової політики, правильності оформлення первинних документів та звітності;
- оцінку ефективності управлінських рішень;
- моніторинг реалізації державних та міжнародних проєктів;
- надання рекомендацій щодо усунення виявлених порушень та запобігання повторенню помилок.

Аудиторські перевірки проводяться відповідно до Плану діяльності з внутрішнього аудиту, погодженого керівництвом університету, або за дорученням ректора, у разі виявлення ознак порушень чи ризиків.

Система внутрішнього аудиту є гарантією фінансової прозорості та доброчесності закладу. Вона сприяє зміцненню довіри з боку держави, студентів, партнерів та донорів. Особливо це актуально в умовах автономії університетів, коли керівництво закладу самостійно приймає рішення щодо розподілу ресурсів, залучення грантів, здійснення закупівель тощо. Крім того, внутрішній аудит допомагає формувати культуру відповідальності та підзвітності серед

працівників, що позитивно впливає на загальну ефективність роботи університету.

2.2. Методика здійснення обліку у закладах вищої освіти

Методика здійснення бухгалтерського обліку включає у себе організацію, принципи, форми та способи здійснення облікових процесів відповідно чинного законодавства. Заклади вищої освіти належать до бюджетних установ, тому їхній облік має свою специфіку через фінансування з держбюджету, цільові характери витрат а також особливе складання звітності. В ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1996 № 996-XIV [13] визначено основні принципи ведення бухгалтерського обліку, які наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Принципи ведення бухгалтерського обліку

Принцип	Пояснення
Обачності	При оцінці активів та зобов'язань необхідно уникати завищення доходів і заниження витрат
Автономності	Кожна установа розглядається як окрема юридична особа, яка самостійно веде облік та формує звітність
Безперервності	Бухгалтерський облік ведеться з припущенням, що діяльність установи продовжуватиметься у майбутньому, без наміру припинення чи ліквідації
Нарахування та відповідності доходів і витрат	Доходи та витрати визнаються тоді, коли вони виникають, незалежно від часу надходження чи сплати грошових коштів. Витрати звітного періоду повинні відповідати доходам того ж періоду
Повного висвітлення	В обліку та звітності має бути представлена вся важлива інформація, яка може вплинути на прийняття рішень користувачами фінансової інформації

Продовження табл. 2.1

Принцип послідовності	Методологія ведення обліку (методи оцінки, облікові політики) повинна залишатися незмінною від одного звітного періоду до іншого, що забезпечує порівнянність показників
Періодичності	Господарська діяльність установи поділяється на певні звітні періоди (місяць, квартал, рік), за які складається фінансова звітність
Превалювання сутності над формою	Факти господарської діяльності обліковуються відповідно до їх економічної сутності, навіть якщо вона відрізняється від юридичної форми
Єдиного грошового вимірника	Для ведення обліку та складання звітності всі операції оцінюються в національній валюті України - гривні
Суттєвості	У звітності розкривається лише та інформація, яка є суттєвою, тобто така, що може вплинути на рішення користувачів
Порівнянності	З метою аналізу динаміки даних звітні показники мають бути зіставні з аналогічними показниками попередніх періодів

Джерело: сформовано автором на основі: [13].

Метод бухгалтерського обліку – це система прийомів і способів, яка забезпечує повне, суцільне, безперервне, взаємопов'язане та об'єктивне відображення об'єктів бухгалтерського обліку, що призначені для отримання інформації для управління ними.

Основою побудови методу бухгалтерського обліку є подвійне відображення господарських фактів, яке впливає з їхньої подвійної характеристики (за складом і призначенням - з одного боку, і джерелами їхнього формування - з іншого). Застосування методу подвійного запису дає можливість отримати дані про наявність і стан господарських засобів установи і джерел їхнього утворення на конкретний момент, оцінити результати ведення діяльності установи, забезпечити постійне порівняння господарських засобів та їхніх джерел. Елементи методу бухгалтерського обліку [25] відображено на рис. 2.2.

Рис.2.2. Методи бухгалтерського обліку

Джерело: самостійно сформовано автором на основі [25].

Одним із ключових елементів, який сприяє досягненню цієї мети, виступає обрана форма бухгалтерського обліку. Під формою бухгалтерського обліку слід розуміти систему реєстрів, що використовуються у встановленій послідовності та взаємозв'язку з дотриманням принципу подвійного запису для фіксації господарських операцій [26]. У Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника застосовується меморіально-ордерна форма бухгалтерського обліку, яка отримала свою назву від основного документа – меморіального ордера, що є результатом обробки первинних документів.

Ця форма обліку ґрунтується на таких основних принципах [28]:

- складання бухгалтерських проводок у вигляді меморіальних ордерів;
- розподіл синтетичного обліку на хронологічну та систематичну складові;
- ведення аналітичного обліку за допомогою облікових карток;
- специфічна структура Головної книги, яка демонструє кореспонденцію рахунків, полегшуючи аналітичний облік і контроль за правильністю записів.

З метою уніфікації методики ведення обліку у бюджетних установах наказом Державного казначейства України від 27.07.2000 р. № 68 (у редакції від

20.06.2003 р.) було затверджено Інструкцію про форми меморіальних ордерів бюджетних установ та порядок їх складання[29].

Методологію ведення бухгалтерського обліку виконання бюджетів в Україні розробляє Міністерство фінансів, а облік фактичних надходжень і витрат за коштами державного бюджету забезпечують органи Державної казначейської служби. У Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника бюджетні ресурси обліковуються відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затверджених кошторисів і реєстрів розпорядників бюджетних асигнувань. Усі операції з надходжень і витрат відображаються на рахунках у хронологічному порядку.

У Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника облік здійснюється відповідно до положень Бюджетного кодексу України, нормативних документів Міністерства фінансів та Міністерства освіти і науки. Університет веде детальний облік за кошторисними статтями, складає касові документи й звітність за уніфікованими формами, затвердженими МОН і Мінфіном.

Організація облікового процесу базується на затвердженій обліковій політиці (Додаток А), що відображає специфіку освітньої, наукової та господарської діяльності університету. Облікова політика регламентує порядок оцінки активів і зобов'язань, методику нарахування зносу основних засобів, правила формування резервів, а також класифікацію доходів і видатків. Вона затверджена наказом ректора університету та погоджена з органом управління вищого рівня.

Складові облікової політики Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника охоплюють методи оцінювання, структуру робочого плану рахунків, порядок ведення облікової документації тощо. Первинні документи складаються державною мовою та містять всі обов'язкові реквізити, визначені чинним законодавством.

Бухгалтерія Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника веде бюджетний облік окремо за загальним та спеціальним фондами.

Загальний фонд формується за рахунок освітньої та державної субвенцій, що спрямовуються на оплату праці, виплату стипендій, оплату комунальних послуг тощо. Через обмежене бюджетне фінансування університет частину витрат покриває за рахунок власних надходжень - плати за навчання, грантів, платних освітніх та наукових послуг. Згідно з чинним законодавством, такі надходження належать до неподаткових доходів і обліковуються у складі спеціального фонду. Власні надходження класифікуються за відповідними кодами бюджетної класифікації (КФКВ, КЕКВ) і використовуються відповідно до кошторису спеціального фонду.

Аналітичний облік у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника ведеться за деталізованими субрахунками, які розкривають зміст статей активів, зобов'язань, доходів, витрат і власного капіталу. Синтетичний облік узагальнює ці показники за класами рахунків (1-9) згідно з планом рахунків у державному секторі. Наприкінці звітного періоду аналітичні дані мають повністю відповідати синтетичним залишкам.

Облік розрахунків із працівниками Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника здійснюється з дотриманням норм трудового, податкового та бюджетного законодавства. Нарахування заробітної плати, доплат, відпускних і внесків проводиться згідно з тарифною сіткою, штатним розписом та іншими внутрішніми документами. Облікові дані фіксуються у меморіальних ордерах, а також у регістрах синтетичного й аналітичного обліку. Стипендії студентам нараховуються як вид бюджетних видатків (КЕКВ 1342), з дотриманням принципу подвійного запису. Також ведеться облік витрат на лікарняні, матеріальну допомогу, премії тощо - за відповідними кодами економічної класифікації.

Розглянемо типові кореспонденції рахунків з обліку оплати праці у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

**Типові бухгалтерські проведення обліку розрахунків з оплати праці у
Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника**

№	Господарська операція	Дебет	Кредит
1.	Нарахування заробітної плати працівникам	8011	6511, 6521
2.	Нарахування стипендій	8011, 8511	6512
3.	Нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	8012, 8022, 8112, 8122	6313, 6323
4.	Здійснення утримань із заробітної плати та стипендій відповідно до законодавства	6511, 6521, 6512	6311, 6321, 6416, 6426, 6513, 6523, 6514, 6524

Джерело: самостійно сформовано автором.

Облік основних засобів та запасів у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника здійснюється згідно НП(С)БОДС 121 «Основні засоби», затверджене наказом Мінфіну від 12.10.2010 № 1202 [30]. Основні засоби та нематеріальні активи обліковуються за первісною вартістю з нарахуванням амортизації згідно з нормативно визначеними строками. Всі операції, пов'язані з рухом активів, фіксуються в регістрах аналітичного обліку відповідно до Плану рахунків бюджетних установ. Основні засоби обліковують на субрахунках 1011-1018, а нематеріальні активи на субрахунках 1111-1118. Для кращого розуміння у таблиці 2.3 ми навели приклади бухгалтерських проведення обліку основних засобів.

Таблиця 2.3

**Типові бухгалтерські проведення обліку основних засобів у
Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника**

№	Господарська операція	Дебет	Кредит
1.	Отримання цільового фінансування для придбання основних засобів	2311, 2313	54

Продовження табл. 2.3

2.	Зарахування об'єктів капітальних інвестицій до складу основних засобів після введення в експлуатацію	10, 11	1311, 1321, 1312, 1322
3.	Проведення другого запису	54	51
4.	Нарахування амортизація основних засобів	8014,8024, 8114, 8124	1411, 1421, 1412, 1422, 1414, 1424

Джерело: самостійно сформовано автором.

Облік грошових коштів у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника ведеться за кількома рахунками, залежно від виду коштів і характеру операцій. На рахунку 2311 обліковуються кошти, які знаходяться на поточних рахунках у банках. Рахунок 2313 використовується для обліку бюджетних коштів, які надходять на реєстраційні рахунки, відкриті в органах Державної казначейської служби. Він є основним для обліку фінансування з державного бюджету за загальним фондом. Каса університету, в якій зберігаються готівкові кошти, обліковується на рахунку 2211. Якщо кошти були здані до банку, але ще не зараховані на рахунок установи, вони тимчасово обліковуються на рахунку 2215 «Кошти в дорозі». Усі операції документально оформлюються за допомогою первинних бухгалтерських документів: платіжних доручень, касових ордерів, банківських або казначейських виписок.

Аналітичний облік грошових коштів у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника ведеться у розрізі джерел надходжень, цільового призначення коштів та структурних підрозділів, що забезпечує належний контроль за рухом фінансових ресурсів. Такий підхід дає змогу розмежовувати кошти загального та спеціального фондів, відображати залишки і рух коштів за кожним напрямом фінансування (державне замовлення, гранти, платні послуги тощо), а також контролювати використання готівкових коштів по кожному центру відповідальності. Ведення аналітичного обліку дозволяє оперативно отримувати детальну інформацію про стан розрахунків, здійснені

платежі та наявні залишки, що є необхідним для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та складання звітності для контролюючих органів.

Для систематизації облікових даних використовуються меморіальні ордери. Зокрема, меморіальний ордер №1 застосовується для обліку касових операцій, №2 – для операцій загального фонду, а №3 – для операцій спеціального фонду. У таблиці 2.4 визначено типові кореспонденції обліку операцій з грошовими коштами університету.

Таблиця 2.4

**Кореспонденції рахунків обліку грошових коштів у
Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника**

№	Господарська операція	Дебет	Кредит
1.	Надходження на рахунок коштів від реалізації послуг, коштів від продажу	2311, 2321 2313, 2323	2111, 2121, 2117 ,2128, 6212, 6414, 6424
2.	Списання з рахунків залишків коштів, виділених асигнувань, не витрачених у звітному році	70 , 54	2311, 2321, 2313,2323
3.	Видача під звіт грошових документів	2116, 2126	2213, 2223
4.	Списання грошових документів на підставі акта	8013, 8023, 8113, 8123	2116, 2126

Джерело: самостійно сформовано автором.

Аналітичний облік доходів ведеться за кодами класифікації доходів бюджету, джерелами надходжень, а також за видами договорів чи конкретних платників у межах кожного джерела. Для забезпечення деталізації обліку використовуються субрахунки до субрахунку 7111 «Доходи загального фонду» та субрахунку 7112 «Доходи спеціального фонду», а також інші рахунки 7 класу.

Витрати університету обліковуються з урахуванням економічної класифікації видатків бюджету, яка передбачає поділ на поточні (оплата праці, нарахування на заробітну плату, придбання предметів, матеріалів, послуг) та капітальні видатки (придбання основних засобів, проведення капітального

ремонту тощо). Бухгалтерія університету веде аналітичний облік витрат за кожним КЕКВ (кодом економічної класифікації видатків), джерелом фінансування (загальний чи спеціальний фонд), кодом програмної класифікації видатків та конкретними структурними підрозділами (факультетами, інститутами, кафедрами тощо). Для цього використовуються рахунки класу 8, зокрема рахунки 8011-8019 для поточних витрат загального фонду, 8021-8029 для поточних витрат спеціального фонду, 8111-8129 для капітальних витрат відповідно за фондами.

2.3. Вплив ризиків на ведення обліку та формування звітності у закладах вищої освіти

Важливим аспектом управління фінансами в Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника є розуміння джерел і видів ризиків, які притаманні фінансово-господарській діяльності закладу. Зовнішні ризики для закладу формуються поза його межами - зміни в законодавстві, макроекономічна нестабільність, зміни у соціально-економічній політиці держави або стрімкий розвиток технологій. Наприклад, раптове оновлення норм бюджетного чи податкового законодавства створює нормативні (регуляторні) ризики, через які застосовувані університетом методи обліку можуть втратити актуальність і суперечити новим вимогам. Водночас внутрішні ризики виникають безпосередньо в межах організаційної структури Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника - це зміни у штатному складі, кадрові проблеми, недосконалість ІТ-інфраструктури, відсутність єдиних процедур обліку, або їх недотримання. Університет, як бюджетна установа, діє в умовах жорсткої регламентації та постійних змін у нормативному середовищі, що зумовлює потребу в ефективному управлінні обліковими ризиками.

У сучасних умовах функціонування бюджетної сфери, особливо у сфері освіти, все більшої актуальності набуває питання ефективного управління

ризиками, які безпосередньо впливають на якість ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності. Заклади вищої освіти, включаючи Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, функціонують у динамічному середовищі, яке характеризується високим рівнем нормативної регламентації, значним обсягом облікової інформації та постійними змінами у законодавстві. Це створює середовище, в якому виникає безліч ризиків, які можуть як прямо, так і опосередковано впливати на точність і достовірність облікових даних та звітності. На основі визначених раніше подій, що створюють ризики можна визначити їхній вплив на різні процеси обліку.

Операційно-технологічні ризики для Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника пов'язані з порушеннями у виконанні облікових процедур, затримками в обробці документів, розбіжностями у даних між підрозділами. Для університету до таких ризиків належать збої у внутрішніх процесах (наприклад, затримки в опрацюванні первинних документів, розбіжності у обліку коштів різними підрозділами тощо). При порушеннях процесів може відбутися неповне відображення фактів господарської діяльності. Якщо первинні документи втрачаються або не оформляються належним чином (через неузгодженість процесів у різних відділах), у базі обліку будуть відсутні частина даних.

Фінансово-господарські ризики у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника можуть виникати через коливання обсягів державного фінансування, інфляційні процеси, валютні ризики при виконанні міжнародних грантових програм. Наприклад, якщо кошторис затверджується із зменшеним фінансуванням без відповідної корекції обліку, у звітності можуть бути завищені доходи та витрати. Нестабільність фінансування чи надання коштів затримками може призвести до неточного обліку бюджетних зобов'язань та витрат.

Кадрові ризики теж є актуальними для університету, особливо з огляду на навантаження на бухгалтерські підрозділи. Недостатня кількість працівників або

слабка комунікація між відділами може призводити до неповного збирання первинних документів.

Збій у програмному забезпеченні стосуються потенційних збоїв у роботі бухгалтерського програмного забезпечення, втрати даних через технічні збої чи кібератаки. У випадку збою сервера або несправності програми для розрахунків заробітної плати може бути порушено графік нарахувань і подання звітів. Непрацездатність ІТ-системи може зробити недоступними бази даних із первинними документами та проведеними операціями. Якщо, скажімо, сервер із електронними архівами бухгалтерії перестане працювати, частина документів може втратити зв'язок з обліком, і звітність вийде неповною.

Нормативно-правові (законодавчі) ризики – це ймовірність негативних наслідків через відсутність, суперечливість або нечітку регламентацію бухгалтерської діяльності в нормативних актах. Для Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника це ризики, пов'язані зі змінами законодавства про освіту, бюджетом, податковими правилами і стандартами обліку. Неправильне застосування норм призводить до неточних записів. Постійні оновлення законодавства змушують бухгалтерію постійно оновлювати облікові процедури. Поки нові роз'яснення не надійдуть, працівники відкладають подання звітів до з'ясування - це загрожує зривом строків.

Ризики, що виникають на етапі формування фінансової звітності, мають значний вплив на діяльність університету. Вони можуть проявлятися у вигляді викривлень, які знижують достовірність інформації, поданої у звітності, та, як наслідок, унеможливають ефективний аналіз фінансового стану установи. Високий рівень нормативної залежності цього процесу вимагає постійного відслідковування змін у законодавстві, і навіть незначне порушення строків або регламенту може спричинити серйозні наслідки.

Кожен тип ризику безпосередньо впливає на якість бухгалтерської інформації. Операційні та кадрові ризики загрожують точності та своєчасності обробки даних; фінансові – повноті та достовірності оцінок фінансового стану;

ІТ-ризиками – безперервності та надійності системи обліку; нормативно-правові – відповідності інформації чинному законодавству. Наслідки прояву ризиків у сфері обліку та звітності мають далекосяжні управлінські наслідки. Недостовірна облікова інформація спотворює базу для прийняття стратегічних і поточних рішень, унеможлиблює належне планування бюджету, оцінку ефективності використання ресурсів, прогнозування потреб у фінансуванні.

Крім того, управлінські рішення, прийняті на основі недостовірної інформації, можуть поставити під загрозу імідж університету. У довгостроковій перспективі це може спричинити втрату репутації закладу, що робить неможливим залучення нових фінансових надходжень.

З метою мінімізації впливу ризиків, у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника приділяють особливу увагу належному функціонуванню системи внутрішнього контролю, яка охоплює всі етапи управління фінансами – від планування бюджету до складання фінансової звітності. Відповідно до Постанови КМУ №1062 «Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю» [31], університет інтегрує контрольні процедури у щоденні процеси: погодження витрат, перевірка договорів, контроль за тендерними закупівлями, формування звітів за проектами.

У Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника внутрішній аудит здійснюється на засадах ризик-орієнтованого підходу. Він не лише виявляє недоліки в системі обліку, а й надає керівництву обґрунтовані рекомендації. Працівники відділу внутрішнього аудиту готують аналітичні довідки щодо доцільності витрат, аналізують ефективність внутрішніх політик, надають висновки щодо фінансової дисципліни. У цьому контексті особливого значення набуває ведення реєстру ризиків, у якому фіксуються всі відомі ризики, ймовірність їх настання та потенційні наслідки. Університет здійснює щорічне оновлення цього реєстру, залучаючи до процесу всіх відповідальних осіб. Розробка карти ризиків та формування внутрішніх протоколів, реагування на ризикові події допомагає не лише вчасно виявляти загрози, але й знижувати їх негативні наслідки.

Для зниження ризиків у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника впроваджено інструменти управління ризиками та внутрішнього контролю. Ефективна система ризик-менеджменту охоплює ідентифікацію, оцінку, реагування та моніторинг ризиків. Відділ внутрішнього аудиту виявляє вразливі місця через внутрішні аудити, контроль виконання фінансових планів та створення ризик-орієнтованої облікової політики. До практичних заходів належать чіткі внутрішні регламенти, автоматизовані облікові системи з резервним копіюванням, , звірка залишків, розподіл обов'язків тощо.

Відповідно до загальноприйнятих підходів, у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника функціонує система внутрішнього контролю з п'яти компонентів (рис.2.3). Її мета - законність і ефективність використання ресурсів. Відділ внутрішнього аудиту як незалежний елемент системи періодично оцінює її надійність, виявляє недоліки та пропонує зміни.

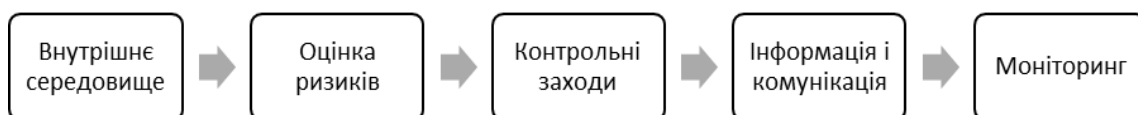

Рис. 2.3. Система внутрішнього контролю Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

Джерело: самостійно сформовано автором.

Внутрішнє середовище – фундамент університету, який включає цінності, етичні норми, стиль управління та кадрову політику. Сформована етична політика університету, затверджено Кодекс честі Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, запроваджено навчання з антикорупційної поведінки для співробітників.

На етапі оцінки ризиків відділ внутрішнього аудиту університету виявляє усе можливе, що може загрожувати досягненню цілей: фінансові й операційні ризики, кіберзагрози тощо. Після ідентифікації аналізують й розподіляють їх за ймовірністю й можливим впливом, щоб зрозуміти, які з них потребують пріоритетного реагування.

Контрольні заходи охоплюють сукупність політик, процедур і механізмів, що безпосередньо запобігають або виявляють ризики. Сюди входить проведення внутрішнього аудиту згідно Плану діяльності з внутрішнього аудиту.

Інформація та комунікація забезпечує безперервний потік даних і зворотного зв'язку між усіма підрозділами університету та керівництвом. До цього належать електронні системи документообігу, регулярні звіти, наради й інші канали, через які співробітники отримують інструкції й доповідають про відхилення.

Останній компонент моніторинг передбачає постійний контроль за виконанням політик і процедур: внутрішні перевірки, самооцінка, зовнішній аудит. Його роль полягає не лише у формальному спостереженні за дотриманням затверджених політик і процедур, а у формуванні гнучкої, адаптивної системи управління, здатної оперативно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища. Моніторинг охоплює широке коло заходів, серед яких особливе місце займають внутрішні аудиторські перевірки, процедури оцінки, а також зовнішній аудит, що виступає незалежною оцінкою ефективності контрольних заходів. Ці механізми не тільки підтверджують відповідність діяльності закладу чинним вимогам, але й виявляють слабкі місця, на основі яких можна внести обґрунтовані зміни в оцінку ризиків та вжити коректив до діючих процедур. Таким чином, моніторинг - це не фінальний етап, а постійно діючий зворотний зв'язок, що забезпечує динамічний розвиток системи внутрішнього контролю.

Завдяки системному підходу до внутрішнього контролю, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника забезпечує не лише дотримання законодавчих та нормативних вимог, а й ефективне використання фінансових і матеріальних ресурсів. Важливо, що кожен компонент

внутрішнього контролю функціонує як взаємопов'язаний елемент єдиної системи управління. На практиці це проявляється у регулярному здійсненні внутрішніх перевірок, постійному вдосконаленні внутрішніх процедур, оперативному реагуванні на виявлені порушення та розробці коригувальних дій. Значну роль у цьому процесі відіграє бухгалтерія, яка не обмежується веденням обліку, а виступає аналітичним центром, що забезпечує керівництво достовірною інформацією для прийняття стратегічно важливих рішень.

Роль бухгалтерії Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника у виявленні та мінімізації ризиків є винятково важливою. Бухгалтерія – це не лише виконавець облікових записів, але й стратегічний підрозділ з інформаційного забезпечення керівництва. Саме вони встановлюють ліміти витрат, аналізують відповідність витрат за проектами грантів та укладеними договорами, виявляють відхилення на етапі формування реєстрів, звітів, актів виконаних робіт. До внесення даних у звітність інформація проходить кілька внутрішніх рівнів перевірки, що мінімізує ризики помилок. Методи аудиту (аналіз документів, спостереження, огляди) дають змогу вчасно коригувати облікові процедури.

Бухгалтерія паралельно здійснює внутрішні перевірки: звірки рахунків, аналіз бюджету, контроль заробітної плати та взаєморозрахунків. Успіх такої системи залежить також від організаційної культури – пріоритету прозорості, належного документообігу та постійного навчання персоналу.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

3.1. Організаційні аспекти проведення внутрішнього аудиту у закладах вищої освіти

Внутрішній аудит є невід'ємною функцією управління, що відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності діяльності, достовірності фінансової звітності та дотриманні законодавчих і нормативних вимог. В умовах стрімких змін у сфері вищої освіти, глобалізації освітнього простору, підвищених вимог до фінансової прозорості та управлінської ефективності, заклади вищої освіти, як складні багаторівневі організації, змушені шукати нові підходи до організації власної діяльності. Одним із таких інструментів, що дедалі частіше визнається ключовим елементом сучасного освітнього менеджменту, є внутрішній аудит. Його роль не обмежується лише перевіркою дотримання процедур чи виявленням порушень – сучасний внутрішній аудит стає невід'ємною частиною системи управління, яка забезпечує ефективне функціонування всіх підрозділів установи та формує довіру до неї як з боку держави, так і з боку внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Внутрішній аудит – це не лише сукупність технічних процедур чи обов'язковий формальний компонент діяльності закладу. Це механізм, за допомогою якого університет має можливість самостійно виявити проблемні ділянки, запобігти виникненню ризиків, забезпечити відповідність власної діяльності чинному законодавству та найкращим управлінським практикам. У цьому сенсі внутрішній аудит перетворюється на стратегічний інструмент, що забезпечує обґрунтованість управлінських рішень, підвищує ефективність використання ресурсів та дозволяє своєчасно реагувати на виклики, які постають перед сучасними освітніми інституціями.

У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, питання організації внутрішнього аудиту розглядається як пріоритетне у системі

внутрішнього управління. Становлення й розвиток служби внутрішнього аудиту в університеті відбувається в умовах зростання автономії ЗВО, що передбачає не лише ширші повноваження, але й вищу відповідальність за прийняття фінансових, адміністративних та стратегічних рішень. Саме тому аудит у цьому закладі розглядається не як формальна перевірка, а як глибокий аналітичний процес, покликаний підвищити загальний рівень управлінської культури та сформувати внутрішню систему оцінки ефективності.

Метою внутрішнього аудиту у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника є допомога ректору у досягненні поставлених цілей за допомогою системного та послідовного підходу до проведення внутрішніх аудитів за допомогою оцінки діяльності університету.

У Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника функції внутрішнього аудиту здійснює відділ внутрішнього аудиту, який створено згідно з Наказом ректора «Про створення відділу внутрішнього аудиту» №1105 від 29.12.2023р. (Додаток Б). Діяльність відділу регламентована внутрішнім документом, а саме Положенням про відділ внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, де визначено основні завдання, функції, організацію роботи, права та обов'язки відділу тощо.

Відділ у своїй діяльності керується Порядком здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 року № 1001 [17]; Стандартами внутрішнього аудиту, розпорядчими документами Міністерства освіти і науки України та Міністерства фінансів України, Статутом університету, наказами та розпорядженнями ректора університету а також Положенням про відділ внутрішнього аудиту.

Відділ внутрішнього аудиту є незалежним і забезпечується шляхом підписання Декларації внутрішнього аудиту; затвердження ректором Положення про відділ внутрішнього аудиту, звітування ректору про виконання завдань та плану та вжиття безпосередніх заходів для запобігання неправомірному

втручанню третіх осіб у діяльність відділу. Керівництво відділу здійснює начальник відділу, який призначається та звільняється наказом ректора. Працівників відділу призначає на посаду та звільняє з неї ректор на підставі подання начальника відділу. Структура відділу внутрішнього аудиту зображено на рис. 3.1.

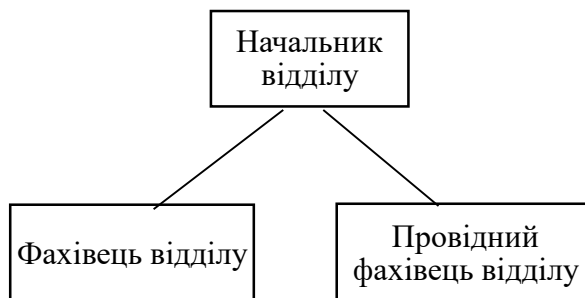

Рис. 3.1. Структура відділу внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

Джерело: самостійно сформовано автором.

Основними завданнями відділу є здійснення внутрішнього аудиту діяльності університету та його структурних підрозділів з питань організації роботи і виконання покладених на них завдань і функцій згідно чинного законодавства та в результаті надання ректору університету об'єктивних рекомендацій щодо ефективності системи управління та внутрішнього контролю закладу.

Основними функціями, які виконує відділ внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника можна виділити наступні:

- проведення оцінки ризиків;
- планування та організація внутрішнього аудиту згідно законодавства;
- подання ректору університету аудиторських звітів для прийняття рішень;

- ведення обліку робочих документів;
- складання та виконання програм підвищення якості внутрішнього аудиту;
- взаємодія з іншими структурними підрозділами університету;
- представництво інтересів університету за дорученням ректора;
- виконання інших функцій у межах компетенції відділу.

Для ефективної діяльності відділу внутрішнього аудиту начальник відділу забезпечує формування Плану діяльності з внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. План складається на три роки і затверджується ректором університету. У ньому визначено стратегічні цілі, завдання, ризикові сфери та пріоритетні об'єкти аудиту, що сприяє досягненню визначеної мети роботи підрозділу. З метою систематизації інформації про об'єкти аудиту, відділ формує базу даних (так званий «простір аудиту»). Ця база містить узагальнену інформацію про потенційні суб'єкти внутрішнього аудиту та слугує основою для формування річного плану діяльності. У разі зміни стратегічних цілей, пріоритетів або завдань діяльності університету, начальник відділу зобов'язаний забезпечує своєчасний перегляд і внесення відповідних змін до Плану діяльності.

Внутрішні аудити здійснюються згідно наказу ректора університету, де зазначається:

- склад аудиторської групи;
- підстави для здійснення внутрішнього аудиту
- напрямок та тема внутрішнього аудиту;
- найменування підрозділів університету, в яких планується здійснення аудиту;
- дата початку та закінчення здійснення аудиту.

Склад аудиторської групи визначає начальник відділу, за потреби він може ініціювати перед ректором залучення відповідних працівників структурних підрозділів, установ, підприємств, фахівців відповідних органів влади для забезпечення виконання аудиторського завдання.

Початок процесу проведення внутрішнього аудиту в Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника передбачає ретельне планування аудиторського завдання. На цьому етапі працівники відділу внутрішнього аудиту проводять попереднє вивчення об'єкта, що підлягає аудиту. Це включає збір та аналіз інформації про діяльність об'єкта, його цілі, а також оцінку потенційних ризиків, пов'язаних із функціонуванням підрозділу чи процесу, що перевіряється. У ході планування також визначаються критерії оцінювання, які будуть застосовані у процесі аудиту.

Попереднє вивчення охоплює аналіз нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність об'єкта аудиту, вивчення його організаційної структури, системи управління, бюджетних програм, бухгалтерського обліку, фінансової та бюджетної звітності. Окрему увагу приділено результатам попередніх перевірок з боку контролюючих органів та ступеню усунення виявлених порушень. Також враховується наявна інформація зі звернень державних органів, громадськості та публікацій у ЗМІ, якщо вона стосується можливих порушень законодавства з боку об'єкта аудиту. У разі потреби проводяться інтерв'ю з керівництвом та персоналом для уточнення додаткових аспектів функціонування.

Результатом етапу планування є розробка Програми внутрішнього аудиту, яка складається в письмовому вигляді, підписується начальником відділу внутрішнього аудиту та затверджується ректором університету до початку її реалізації. У разі потреби, внесення змін до програми проводиться в тому ж порядку, що і її первинне затвердження. Програма внутрішнього аудиту разом із усіма супровідними матеріалами щодо планування аудиторського завдання зберігається у справі відповідного внутрішнього аудиту як офіційна частина документації.

Безпосереднє виконання аудиторського завдання включає в себе збір аудиторських доказів. Аудиторська група самостійно обирає найбільш доречні методи і підходи до проведення перевірки, враховуючи характер об'єкта аудиту, специфіку його діяльності та внутрішні вимоги. Основні методичні прийоми наведено на рис. 3.2

**Рис. 3.2. Методичні прийоми здійснення внутрішнього аудиту
Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника**

Джерело: самостійно сформовано автором.

Обрані методи, обсяг вибірки та конкретні процедури забезпечують достовірність і повноту висновків за результатами аудиторського дослідження. Джерелами доказів служать первинні документи, звіти, облікові регістри, фінансова, податкова, статистична звітність, договори, накази, матеріали попередніх перевірок, інвентаризаційні описи, результати лабораторних аналізів, а також інформація, отримана в процесі інтерв'ювання. Аудиторські завдання виконуються виключно на основі оригіналів документів або завірених копій. Посадові особи, які підписали або надали документи, несуть відповідальність за їхню достовірність.

Робочі документи аудиту складаються у довільній формі, але з дотриманням установлених вимог. Зокрема, на першій сторінці кожного документа зазначається мета, об'єкт, період та дата проведення аудиту. Документу надається назва відповідно до теми аудиту та програми його проведення, присвоюється порядковий номер із посиланням на пункт програми. Кожен документ підписується працівником відділу внутрішнього аудиту, який його підготував.

Офіційним результатом проведення внутрішнього аудиту є аудиторський звіт, до якого додаються рекомендації щодо вдосконалення діяльності об'єкта аудиту, спрямовані на усунення виявлених недоліків і запобігання їх повторному виникненню. Аудиторський звіт складається з титульного листа, змісту, вступної, основної та підсумкової частин. У вступній частині зазначається напрям аудиту (плановий чи позаплановий), цілі проведення, підстава для здійснення аудиту з посиланням на відповідний розпорядчий документ, прізвища та посади членів аудиторської групи, дати їх участі, дати початку і завершення перевірки, період, за який проводився аудит, короткий виклад основних висновків і рекомендацій (резюме), а також характеристика об'єкта аудиту.

В основній частині фіксуються результати перевірки за кожним пунктом програми, із зазначенням використаних методів, прийомів та процедур. Підсумкова частина містить аудиторський висновок – обґрунтовані загальні висновки за результатами аудиту відповідно до його теми та цілей.

Аудиторський звіт готується керівником аудиторської групи на підставі аудиторських довідок у строки, визначені Програмою аудиту. Він відповідає за якість і достовірність звіту. Після ознайомлення аудиторського звіту та рекомендацій обговорюється між аудиторською групою та керівником підрозділу в узгоджений термін. У разі потреби до звіту можуть бути внесені корективи. Остаточний аудиторський звіт складається в одному примірнику, підписується усіма членами аудиторської групи та реєструється в журналі обліку аудиторських звітів. Після підписання звіт передається керівнику підрозділу для ознайомлення, що фіксується його підписом у графі «ознайомлений». У разі відмови від підпису складається відповідний акт.

Начальник відділу готує службове подання ректору університету разом з аудиторським звітом, отриманими коментарями та висновками щодо їх обґрунтованості для прийняття рішення. За результатами розгляду цих документів ректор приймає рішення щодо врахування аудиторських рекомендацій. Це рішення, а також витяг з аудиторського звіту (в частині

висновків, рекомендацій, виявлених недоліків і порушень) надсилаються відповідальним за діяльність особам для реалізації.

Робочі документи та аудиторський звіт формуються у справу внутрішнього аудиту. Начальник Відділу відповідає за її формування, тимчасове зберігання та передачу до архіву. У разі виявлення суттєвих помилок або недоліків у звіті начальник Відділу забезпечує доведення виправленої інформації до всіх осіб, які раніше отримали аудиторський звіт.

3.2. Оцінки ризиків у внутрішньому аудиті за ймовірністю та впливом

Одним із головних завдань діяльності відділу внутрішнього аудиту є ідентифікація та оцінка ризиків діяльності установи з урахуванням ймовірності їх настання та потенційного впливу. Такий ризик-орієнтований підхід дозволяє виявити найбільш небезпечні сфери діяльності установи, спрямувати аудиторські ресурси на критичні напрями і сформулювати пріоритети аудиту. У внутрішньому аудиті під ризиком розуміють невизначеність щодо досягнення встановлених цілей [32, с.56]. Оцінка ризиків передбачає ідентифікацію можливих подій, що можуть негативно вплинути на діяльність установи, та визначення ймовірності їх настання і рівня наслідків. Оцінку здійснюють за двома критеріями: ймовірність настання події та вплив (наслідок) події на цілі організації.

Наприклад, ймовірність може класифікуватися як «низька-середня-висока», а вплив – як «низький-середній-високий» (часто використовується 4-бальна шкала). Комбінування цих показників дає загальну оцінку ризику (наприклад, у вигляді добутку або суми балів), яку розміщують у матриці ризиків для наочності (матриця типово має осі «ймовірність» та «вплив»). Відповідно до цієї матриці ризику рівнем 1-3 зазвичай вважаються низькими, 4-6 – середніми, 8-16 – високими [16]. Таке сортування допомагає визначити пріоритети: внутрішні аудитори приділяють особливу увагу ризикам із високими оцінками впливу та ймовірності.

«Апетит на ризик» визначається як рівень ризику, який керівництво університету готове прийняти як незначний. Іншими словами, це допустимий обсяг ризику, що залишається після проведення всіх стандартних контрольних заходів. Після оцінки ризиків відділом внутрішнього аудиту формується реєстр ризиків, який містить інформацію про кожен ідентифікований ризик: його назву (в причинно-наслідковому вигляді), результати оцінки впливу і ймовірності, а також загальну оцінку. У реєстрі також зазначають заходи контролю, що уже існують, і відповідальність за управління ризиком.

Важливо розрізняти стратегічні та операційні ризики. Стратегічні ризики створюють загрозу досягненню довгострокових цілей закладу (наприклад, скорочення чисельності студентів чи зміни в державній політиці освіти), а операційні стосуються ефективності щоденної діяльності (бюджетна дисципліна, дотримання процедур тощо) [9]. У процесі оцінки ризиків встановлюються «власники» ризиків (відповідальні за їх управління) та перевіряється наявність і ефективність існуючих контролів, ураховуючи при цьому прийнятний рівень ризику (ризик-апетит) керівництва університету.

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника як бюджетна установа застосовує ризик-орієнтований підхід для формування плану діяльності внутрішнього аудиту. Положення про внутрішній аудит Прикарпатського Національного університету ім. Василя Стефаника передбачає «систематичний, послідовний та ризик-орієнтований підхід» до оцінки об'єктів аудиту. При формуванні проекту Плану внутрішнього аудиту враховуються результати оцінки ризиків діяльності різних підрозділів - зокрема, пропозиції від структурних підрозділів подаються тільки при наявності обґрунтувань, що вказують на проблемні питання чи ризики в їхній діяльності. При плануванні аудиторських перевірок у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника пріоритет надається ділянкам з вищим ризиком, а ресурси розподіляються з урахуванням бальної оцінки ризику.

Застосування ризик-орієнтованого планування у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника ім. також відповідає вимогам

МОН і Мінфіну. Так, згідно з наказом МОН № 462/2017 «Щодо затвердження Порядку оцінки ризиків діяльності об'єктів внутрішнього аудиту при плануванні діяльності підрозділу внутрішнього аудиту» [33], відділ внутрішнього аудиту проводить оцінку ризиків на рівні бюджетної установи для відбору тем аудитів. Результати такої оцінки ризиків включають в основу плану внутрішнього аудиту. Завдяки цьому університет може своєчасно виявляти потенційні загрози (наприклад, невиконання бюджету, корупційні ризики, порушення якості освітніх послуг) і розробляти внутрішні заходи реагування: посилення контролю або коригування процедур. На прикладі Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника ми виконали аналіз типових ризиків по ключових напрямках діяльності. Нижче подано умовний реєстр ризиків з розподілом за категоріями, а також оцінку ймовірності та впливу (за шкалою 1-4, де 1 – низька ймовірність/незначний вплив, 4 – дуже висока ймовірність/високий вплив):

Таблиця 3.2.

Розподіл ризиків за ймовірністю і впливом Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

Ризик	Категорія	Ймовірність	Вплив	Оцінка (P×I)
Недофінансування з держбюджету	Фінансові	3	3	9
Корупційні зловживання при закупівлях	Фінансові	2	3	6
Неотримання очікуваних надходжень (гранти, плата за навчання)	Фінансові	2	2	4
Перебої енергопостачання/теплопостачання	Операційні	3	3	9
Пандемічні обмеження	Операційні	1	2	2
Демографічний спад (зниження набору студентів)	Стратегічні	3	3	9
Зміни законодавства та освітньої політики	Стратегічні	2	2	4
Посилення конкуренції зі сторони інших ЗВО	Стратегічні	2	2	4
Кіберзлочинність (атаки на ІТ-системи)	ІТ	2	3	6
Збій критичних ІТ-сервісів	ІТ	1	2	2
Відтік наукових кадрів	Кадрові	3	3	9
Проблеми з наймом спеціалістів	Кадрові	2	2	4
Конфлікти в колективі	Кадрові	1	2	2
Порушення академічної доброчесності	Репутаційні	2	3	6
Негативний інформаційний фон	Репутаційні	2	2	4

Джерело: самостійно сформовано автором.

Згідно з аналізом цієї таблиці, найбільші значення мають ризики з оцінкою 9 (високі бали $P \times I$): недофінансування, перебої з комунікаціями, демографічний спад та відтік кадрів. Саме ці ризики, разом із корупційними (оцінка 6) і ІТ-атаками (6), потребують першочергового реагування через значний потенційний вплив на роботу університету. Такі виявлені ризики перебувають в червоній зоні (високі/дуже високі показники) і становлять пріоритетні сфери для управління ризиками. На основі реєстру ризиків нами було складено Матрицю ризиків:

Таблиця 3.3

**Матриця ризиків Прикарпатського національного університету ім.
В.Стефаника**

Ймовірність Вплив	Низька (1)	Середня (2)	Висока (3)
Високий (3)		1. Неотримання очікуваних надходжень (грант, плата за навчання) 2. Демографічний спад (зниження набору студентів)	1. Недофінансування з державного бюджету 2. Перебої електроенергії/теплопостачання 3. Корупційні зловживання при закупівлях
Середній (2)		1. Зміни законодавства та освітньої політики 2. Конфлікти в колективі	1. Збій критичних ІТ-систем 2. Відтік викладачів/кадрів 3. Проблеми з наймом спеціалістів
Низький (1)		1. Пандемічні обмеження 2. Початок зовнішніх і внутрішніх конфліктів 3. Погіршення морально-психологічного клімату 4. Негативний інформаційний фон	1. Кіберзагрози (атаки на ІТ-системи)

Джерело: самостійно сформовано автором.

Найвищу загрозу для функціонування університету, відповідно до цієї матриці, становлять події з високою ймовірністю настання та значним негативним впливом на стійкість університету. До таких ризиків віднесено недоотримання коштів із державного бюджету, що безпосередньо впливає на фінансову самодостатність університету. У контексті сучасної економічної ситуації в країні, такий ризик є не просто можливим, а фактично постійно присутнім, що зумовлює необхідність пошуку альтернативних джерел

фінансування, зокрема грантів, міжнародних освітніх програм і цільових внесків. Це може призвести також до підвищення залежності від платних освітніх послуг, що створює додаткове навантаження на студентів і персонал.

Другим критичним чинником ризику є ймовірність перебоїв в електропостачанні, що особливо актуально в умовах воєнного стану та енергетичних криз. Такий ризик здатен спричинити не лише тимчасове припинення освітнього процесу, а пошкодження матеріально-технічної бази, порушення наукової інфраструктури.

Водночас не менш важливими залишаються ті ризики, які мають середню або низьку ймовірність, проте супроводжуються високим ступенем негативного впливу. Хоча такі загрози не є постійними, їх реалізація може мати суттєві довгострокові наслідки. Наприклад, кібератаки - як зовнішні, так і внутрішні - потенційно можуть вивести з ладу ІТ-системи університету, порушити захист персональних даних, зупинити електронні сервіси, що забезпечують навчальний і адміністративний процеси. Зміни у законодавстві, особливо у сфері освіти та фінансування, створюють необхідність швидкої адаптації внутрішніх процесів, що іноді не є можливим у межах існуючих ресурсів. Поглиблення конкуренції змушує університет впроваджувати нові підходи до освітньої діяльності, покращувати якість послуг, розширювати інфраструктуру та нарощувати кадровий потенціал. Плинність кадрів, у свою чергу, призводить до втрати кваліфікованих працівників, перерв у навчальному процесі, а також зниження якості освітніх послуг.

Особливу увагу заслуговують ризики, пов'язані із порушенням академічної доброчесності, плагіатом, неетичною поведінкою співробітників чи студентів. Такі ситуації не лише завдають шкоди іміджу університету, але й можуть мати наслідки на рівні акредитації програм, втрати партнерів, зниження довіри серед абітурієнтів, студентів та працівників університету.

У структурі матриці окреслено також ризики середньої критичності, зокрема такі, що виникають унаслідок недоліків в ІТ-інфраструктурі, проблем внутрішньої комунікації або зниження мотивації учасників освітнього процесу.

Ці ризики не обов'язково призводять до катастрофічних наслідків, однак за умов тривалого ігнорування здатні суттєво знижувати якість освітнього процесу, створювати внутрішні конфлікти, сприяти пасивності в інноваційних змінах. Наприклад, технічні збої в програмному забезпеченні або погана координація між адміністративними підрозділами можуть ускладнювати роботу з документами, затримувати стипендіальні виплати, унеможлиблювати своєчасну подачу звітів. Низький рівень мотивації викладачів або студентів, у свою чергу, проявляється у формі зниження ініціативності, поверхневого ставлення до обов'язків, зниження продуктивності праці та ефективності освітнього процесу.

У нижній частині матриці згруповано ризики, які класифікуються як такі, що мають низьку ймовірність і невеликий вплив. Хоча ці ситуації, як поодинокі скарги, технічні помилки в документах чи випадкові інциденти в ІТ-сфері не створюють серйозної загрози для діяльності університету, їх наявність потребує постійного моніторингу. По-перше, вони свідчать про наявність певних системних слабкостей у поточних процесах; по-друге, у разі накопичення можуть призвести до формування негативного середовища, що у свою чергу підвищує ймовірність та вплив інших ризиків.

У сформованій матриці ризиків Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника ми врахували як макро-, так і мікрорівень ризиків, приділили увагу як фінансовим, так і репутаційним чинникам, а також включили як зовнішні, так і внутрішні загрози. Виявлено, що університет функціонує в умовах постійної загрози з боку як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, які можуть негативно впливати на стабільність, ефективність та розвиток установи.

Система управління ризиками в університеті повинна стати невід'ємною частиною загальної стратегії управління. Для цього необхідно розробити комплексну політику управління ризиками, запровадити регулярний моніторинг загроз, аналіз та оцінку впливу. Крім того, необхідно передбачити заходи оперативного реагування для кожного критичного ризику, що дозволить мінімізувати негативні наслідки у разі їх реалізації.

Не менш важливо забезпечити ефективну внутрішню комунікацію щодо ризиків на всіх рівнях - від адміністративного до викладацького і студентського середовища. Підвищення обізнаності працівників університету з питань ризик-менеджменту, проведення навчань та сценаріїв реагування на надзвичайні ситуації сприятиме формуванню культури управління ризиками. У перспективі це дозволить університету не лише уникати загроз, а й використовувати ризики як поштовх до вдосконалення внутрішніх процесів, впровадження інновацій, оптимізації ресурсів та посилення конкурентних переваг.

Ефективне управління ризиками є необхідною умовою стабільного функціонування та сталого розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в умовах динамічного зовнішнього середовища. Впровадження інтегрованої системи оцінки і реагування на ризики сприятиме досягненню стратегічних цілей, підвищенню якості освітнього процесу та збереженню авторитету університету як провідного закладу вищої освіти України.

3.3. Рекомендації щодо впровадження ризик-орієнтованого планування у внутрішньому аудиті закладів вищої освіти

Зростання вимог з боку державних органів контролю, студентів та партнерських організацій ставить перед керівництвом університетів нові виклики, які потребують системного підходу до забезпечення прозорості, підзвітності й раціональності використання бюджетних та позабюджетних коштів. У такому контексті внутрішній аудит виступає не лише як засіб виявлення порушень або недоліків, а як потужний управлінський інструмент, що дозволяє прогнозувати проблеми, запобігати ризикам і забезпечувати стале функціонування закладу.

Особливої актуальності набуває впровадження ризик-орієнтованого підходу у внутрішньому аудиті, який дозволяє не просто реагувати на вже виявлені недоліки, а активно формувати систему запобігання критичним

загрозам, які можуть вплинути на досягнення стратегічних цілей закладу. Такий підхід передбачає виявлення й оцінку потенційних ризиків на всіх рівнях діяльності університету, з урахуванням їх імовірності, можливого впливу та рівня контролю. Завдяки цьому аудитори отримують змогу концентрувати зусилля на найбільш уразливих напрямках, підвищуючи цінність аудиторських процедур для керівництва закладу.

Варто наголосити, що ризик-орієнтоване планування не є суто технічною процедурою. Воно вимагає глибокого розуміння стратегічних пріоритетів університету, тісної взаємодії з керівниками структурних підрозділів, знання специфіки академічних та адміністративних процесів. Такий підхід інтегрує аудит в загальну систему управління університету і робить його органічною частиною ухвалення управлінських рішень.

Внутрішній аудит у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника виконує ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування системи управління, внутрішнього контролю та моніторингу ризиків. Це незалежна та об'єктивна діяльність, спрямована на надання керівництву університету впевненості у надійності організаційних процесів, ефективності використання ресурсів, дотриманні фінансової дисципліни та підвищенні якості освітніх і управлінських послуг. Завдяки системному та послідовному підходу до оцінювання ризиків, внутрішній аудит в ПНУ виступає як інструмент, що дозволяє не лише виявляти проблемні зони, але й пропонувати дієві рекомендації для їх подолання.

Відділ внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника визначає своєю метою не просто контроль за дотриманням нормативів, а перш за все вдосконалення управлінських процесів, зменшення рівня ризиків, підвищення ефективності використання ресурсів та забезпечення прозорості у функціонуванні університету. Відповідно, планування аудиторських перевірок здійснюється на основі ризик-орієнтованого підходу, який передбачає визначення сфер підвищеного ризику та концентрацію зусиль саме на тих напрямках, де можливі найбільші фінансові або управлінські втрати.

Внутрішній аудит в університеті виконує не лише контрольну, а й консультаційну функцію, сприяючи покращенню внутрішніх процесів управління та забезпечуючи їх відповідність як внутрішній політиці, так і зовнішнім вимогам. Аудиторські висновки стають важливим джерелом зворотного зв'язку для керівництва.

У процесі здійснення аудиту фахівці відділу застосовують сучасні методи аналізу, включаючи тестування систем контролю, опитування, перевірку первинної документації, аналіз ризиків шахрайства, оцінку та ідентифікацію ризиків, перевірку відповідності нормативам, а також моніторинг та контроль виконання попередніх рекомендацій. Особливо важливо, що метою внутрішнього аудиту є не лише виявлення порушень, а й формування пропозицій щодо вдосконалення механізмів управління ризиками, запровадження коригувальних заходів, сприяння підвищенню ефективності внутрішнього контролю.

Однією з ключових рекомендацій є забезпечення відповідності плану внутрішнього аудиту стратегічним цілям закладу. Відділ внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника визначив своєю метою вдосконалення системи управління університетом та запобігання неефективному використанню бюджетних коштів і активів. Відповідно, при формуванні аудиторського плану варто керуватися пріоритетами, закладеними в стратегії розвитку університету, і приділяти особливу увагу тим напрямам, де сконцентовано значні обсяги фінансування чи відбуваються ключові навчальні процеси. Ціль аудиторських процедур при цьому - не просто виявляти порушення, а оцінювати ефективність внутрішнього контролю та системи управління ризиками в критичних сферах.

Таке спрямування плану аудиту забезпечить практичну користь для керівництва університету і підтримає процес прийняття рішень на основі актуальної аналітики ризиків. У таблиці 3.4 сформовано конкретні методи і засоби реалізації ризик-орієнтованого підходу у діяльності внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

Таблиця 3.4

**Інструменти ефективної реалізації ризик-орієнтованого підходу в
Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника**

№	Метод	Сутність	Очікуваний результат
1	Створення «універсуму аудиту»	Формування повного переліку об'єктів, процесів і напрямів діяльності, що підлягають аудиту	Забезпечення повноти охоплення потенційно ризикованих напрямів
2	Матриця ризиків	Візуалізація та оцінка ймовірності виникнення ризиків і ступеня їх впливу	Чітке ранжування пріоритетів для планування аудиту
3	Оцінка ризиків за критеріями KPI	Визначення ризиковості об'єктів на підставі відхилення від ключових показників ефективності	Фокусування аудиту на проблемних зонах
4	Анкетування та опитування керівників	Збір думок зацікавлених сторін про ризикові зони в університеті	Підвищення точності і актуальності оцінки ризиків
5	Кейс-аналіз досвіду інших ЗВО	Вивчення прикладів з практики університетів з подібним профілем	Запозичення ефективних практик і уникнення типових помилок
6	Застосування спеціалізованого ПЗ	Використання ІТ-інструментів для автоматизації процесів аудиту і моніторингу ризиків	Підвищення швидкості аналізу даних, виявлення аномалій у реальному часі
7	Розробка програми підвищення кваліфікації аудиторів	Планування навчання працівників аудиторського підрозділу за темами ризик-менеджменту та внутрішнього контролю	Підвищення компетентності персоналу та якості аудиту
8	Періодичне оновлення бази ризиків	Регулярний перегляд даних про ризики на підставі нової інформації, змін в середовищі	Актуальність плану аудиту та відповідність зовнішнім умовам

Джерело: самостійно сформовано автором.

Важливим етапом є формалізація процесу ідентифікації та оцінки ризиків. Рекомендується створити «універсум» аудиту – перелік усіх можливих об'єктів та процесів університету, що підлягають перевірці, і задокументувати критерії оцінки їх ризиковості. При цьому варто збирати інформацію про внутрішні та зовнішні чинники, що формують ризики, включно з демографічними, фінансовими. У контексті ризик-орієнтованого планування аудитори мають періодично (щорічно або за іншим графіком) переглядати цей перелік та

оновлювати рейтинг ризикових об'єктів згідно з новою інформацією. Такий динамічний підхід відповідає практичним рекомендаціям щодо ризик-орієнтованого планування, які наголошують на необхідності постійного коригування пріоритетів аудиту у відповідь на зміну зовнішніх та внутрішніх умов [27]. При плануванні доцільно застосовувати набір критеріїв (факторів) відбору об'єктів аудиту, наприклад, значення набутих ризикових балів, динаміку фінансування, термін останнього аудиту, важливість функції для стратегії університету.

Не менш важливою є тісна комунікація з керівництвом університету та іншими зацікавленими сторонами. Залучення представників академічної ради, деканів та інших керівників до процесу визначення ризикових сфер гарантує облік стратегічних цілей та особливостей університету. Діяльність відділу внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника має координувати оцінку ризиків із керівництвом, структурованими підрозділами та відокремленими структурованими підрозділами, щоб виявити потенційні уразливі зони. Такий формат взаємодії сприятиме всебічному охопленню ризиків і підвищить довіру до процесу аудиту зі сторони керівництва університету.

Запровадження сучасних технологій і методів аналітики є ще одним важливим напрямом. Працівникам відділу внутрішнього аудиту слід застосовувати автоматизовані системи збору й аналізу даних (наприклад, електронні реєстри ризиків, спеціалізовані програми для управління аудитом), які значно полегшують оновлення інформації і дають змогу виявляти аномалії в режимі реального часу. Використання статистичних та аналітичних інструментів дозволить перевіряючим оперативно оцінювати фінансові показники, операційні процеси та зовнішні показники, що впливають на університет. Застосування таких інструментів підсилює ефективність аудиту: наприклад, як показують приклади з інших установ, за допомогою матриці ризиків та аналітики аудитор може більш точно визначити пріоритети перевірок, спрямовуючи зусилля на найзагрозливіші сфери.

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника має значний обсяг фінансової й організаційної роботи, тож аудиторські перевірки першочергово мають охоплювати бюджетні видатки, систему закупівель, грантові проекти та інші значимі потоки коштів. Крім того, рекомендовано використовувати наявні внутрішньо-аудиторські документи університету (зокрема, затверджений план аудиту на 2025-2027 рр.) для моніторингу реалізації рекомендацій і своєчасної корекції плану. Такий зв'язок між стратегічними задачами, цільовими показниками та щорічним аудиторським плануванням забезпечить безперервне вдосконалення системи внутрішнього контролю в університеті.

Після проведених аудитів слід відстежувати виконання рекомендацій та реальність впроваджених заходів. Важливо фіксувати нові ризики, що виявилися за результатами аудитів, і вносити корективи в базу ризиків. За необхідності вносити зміни до плану аудиту до завершення поточного планового періоду. Відділу внутрішнього аудиту рекомендується в Положенні про внутрішній аудит університету описати збір інформації, методику оцінки ризиків, визначення простору аудиту і критерії відбору об'єктів. Це забезпечить прозорість процесу планування та уніфікує підхід із настановами Мінфіну.

Для конкретної реалізації ризик-орієнтованого підходу в Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника доцільно впровадити систематичний процес оцінки ризиків, створити базу даних потенційних об'єктів аудиту і регулярно переглядати її, сконцентрувати ресурси на найбільш ризикових напрямках та забезпечити навчання внутрішніх аудиторів. Дотримання цих рекомендацій сприятиме належному виконанню завдань внутрішнього аудиту, своєчасному виявленню фінансово-організаційних проблем і, як наслідок, підвищенню ефективності управління університетом.

Останнім важливим кроком у реалізації ризик-орієнтованого аудиту в університеті є забезпечення безперервної підтримки та зацікавленості керівництва у процесі виявлення та контролю ризиків. Для цього слід сформувати систематично обговорювати результати аудиторських досліджень

на рівні ректорату та факультетських рад ще до того, як план перевірок остаточно затверджено. Такий підхід дозволяє одразу зіставити виявлені ризики зі стратегічними завданнями. Важливо, щоб кожна зустріч із керівниками структурних підрозділів супроводжувалася коротким аналітичним звітом із базовими показниками, це дає змогу швидко оцінити динаміку змін і відкоригувати пріоритети планування.

У межах університету необхідно створити єдину базу ризиків, де фіксуються всі суттєві події: від першого виявлення проблеми до здачі остаточного звіту про виконання рекомендацій. Така база має містити деталі: назву підрозділу, опис проблемної ситуації, рівень ризику (за узгодженою шкалою), сума потенційних втрат, дати перевірки та стан виконання рекомендацій. Ключовим елементом цієї бази є вбудований механізм нагадувань: коли настає термін повторного перегляду рекомендацій або минув рік із моменту останньої оцінки ризику, система автоматично генерує сповіщення аудиторам і відповідальним посадовцям. Завдяки цьому університет уникає ситуацій, коли певні підрозділи не потрапляють до нових аудитів через людський фактор чи інформаційні прогалини.

Завдяки послідовному впровадженню запропонованих заходів Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника матиме не лише ефективну систему управління ризиками та внутрішнього контролю, але й практичний інструмент для формування стратегічного розвитку. Такий підхід дозволить університету зосередитися на досягненні фінансової стабільності, підвищенні якості освітніх послуг та забезпеченні максимальної відкритості в управлінських процесах. Взаємодія ключових елементів - стратегічної карти ризиків, централізованої інформаційної бази, міжструктурної взаємодії та сучасних засобів аналітики - створює єдину систему, в межах якої кожен співробітник розуміє свою відповідальність у контексті управління ризиками й активно сприяє підвищенню ефективності та безперервному удосконаленню діяльності закладу.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах, коли зовнішнє середовище закладів вищої освіти стикається зі стрімкими змінами соціально-економічного, правового та цифрового характеру, особливого значення набуває ризик-орієнтоване планування. Це ключовий інструмент управління фінансовими та організаційними процесами, який дозволяє закладам вищої освіти залишатися гнучкими. Ризик-орієнтоване планування формує нову парадигму, у котрій кожен крок відбувається з урахуванням оцінки ймовірності та впливу можливих загроз. Застосування такого підходу гарантує, що університет не просто реагує на проблеми після їх виявлення, а вчасно попереджає їх виникнення, мінімізує потенційні втрати та підсилює довіру з боку зацікавлених сторін – студентів, викладачів, державних інституцій і партнерів.

У процесі дослідження було вивчено теоретичні засади, нормативно-правове забезпечення, організаційні та практичні особливості впровадження ризик-орієнтованого планування у систему бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту закладів вищої освіти. Комплексний підхід до аналізу зазначеної проблематики дозволив сформувати цілісне уявлення про специфіку застосування ризик-орієнтованого планування діяльності у сфері обліку та аудиту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

У результаті опрацювання теоретичних джерел визначено, що ризик-орієнтоване планування є ключовим елементом сучасної системи внутрішнього контролю, орієнтованої на попередження та зниження впливу потенційних загроз на фінансову стабільність установи. Такий підхід базується на попередньому виявленні, оцінці та моніторингу ризиків, що дозволяє підвищити гнучкість управлінських рішень, оптимізувати витрати та забезпечити досягнення стратегічних цілей діяльності закладу. Теоретичне осмислення феномену ризику дало змогу уточнити специфіку його проявів у бухгалтерському обліку й аудиті, а також акцентувати увагу на необхідності

інтеграції ризик-менеджменту у щоденну фінансово-господарську практику ЗВО.

На прикладі функціонування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника виявлено практичні аспекти організації бухгалтерського обліку, що демонструють складність управління бюджетними та позабюджетними коштами в умовах нормативних обмежень та потреби в ефективному контролі. Аналіз облікової політики університету показав наявність потенційних зон ризику, пов'язаних з організацією облікових процесів, обігом первинної документації, інформаційною безпекою та кваліфікаційним рівнем персоналу.

Проведена оцінка засвідчила, що реалізація ризик-орієнтованих підходів до планування аудиту дозволяє своєчасно виявляти суттєві порушення та недоліки в управлінні університету та підвищувати загальний рівень прозорості управління.

Сформовані рекомендації стосуються передусім розширення аналітичних функцій внутрішнього аудиту, посилення його незалежності, а також необхідності постійного оновлення методологічної бази оцінювання ризиків відповідно до змін у чинному законодавстві, сучасних тенденцій у сфері державного фінансового контролю. Такий підхід дозволить забезпечити більш глибоке, об'єктивне та всебічне вивчення внутрішніх процесів університету, своєчасне виявлення можливих загроз і відхилень, а також сприятиме зміцненню довіри до результатів аудиторських висновків як з боку керівництва, так і з боку зовнішніх контролюючих органів.

Крім того, особлива увага у дослідженні приділена необхідності удосконалення процедур планування аудиторських перевірок з урахуванням специфіки діяльності освітніх установ, концентрації на критичних зонах ризику, а також розробці внутрішніх стандартів моніторингу та контролю, які враховують як галузеві особливості, так і загальні потреби. Запровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сферу обліку, звітності та внутрішнього контролю розглядається як важливий чинник підвищення

ефективності облікових процесів, оперативності прийняття управлінських рішень, мінімізації людського фактору, а також забезпечення надійного захисту фінансової інформації.

Практичне значення напрацьованих даних полягає в їх можливому використанні для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами закладів вищої освіти, забезпечення достовірності та прозорості фінансової звітності, зміцнення системи внутрішнього контролю та аудиту, а також формування належної культури фінансової відповідальності серед працівників установ.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню фінансової стабільності освітніх закладів, підвищенню рівня їх автономії у прийнятті управлінських рішень, а також створенню сприятливих умов для сталого розвитку вищої освіти в умовах реформування бюджетної сфери, зростання вимог до якості управління публічними фінансами та підвищеної уваги до питань прозорості та підзвітності у сфері державного сектору загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федулова Л. І. Державне регулювання започаткування інноваційних проектів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2019. № 6(1). С. 116-123.
2. Мороз В. М., Мороз С. А. Ризик-менеджмент : навч. посібник для студ. спец. «Публічне управління та адміністрування». Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 140 с.
3. Романчик Т. В. Небезпека, загроза, ризик. Х: Вісник Науково-технічного центру КНУ ім. І. С. Курчатова. 2019. 11 с.
4. Сосновська О. О., Деденко Л. В. Ризик-менеджмент як інструмент забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності. Науковий вісник: Фінанси, банківництво, інвестиції. 2019. С. 70-79.
5. Хейлик І. Удосконалення стратегії управління підприємства в умовах сучасності. Вісник студентського наукового товариства «Ватра» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2021. С. 237-238.
6. Єфименко Т. І. Фіскальний простір і стабілізація державних фінансів. Фінанси України. 2017. № 9. С. 7-28.
7. Гасанов С. С. Фіскальні ризики та фіскальне таргетування в системі управління державними фінансами за умов інституціональної невизначеності. Наукові праці НДФІ. 2017. № 2. С. 5-24.
8. Іваницька О. М., Кошук Т. В. Управління фіскальними ризиками, пов'язаними з діяльністю державних підприємств в Україні. Фінанси України. 2017. № 2. С. 64-80.
9. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент : теорія та практика: навч. посіб. К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2018. 200 с.
10. Іваницька О. М. Аналіз підходів до управління фіскальними ризиками в контексті світового досвіду. Фінанси України. 2019. № 9. С. 64-80.

11. Луніна І. О. Ризики довгострокової платоспроможності держави. Фінанси України. 2017. № 4. С. 7–20.
12. Максимчук І. А., Уманець Т. М. Організація внутрішнього аудиту на підприємствах: ризик-орієнтований підхід. Ізмаїл: Ізмаїльський державний гуманітарний університет, 2021. № 8. С. 15-17.
13. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
14. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
15. Стандарти внутрішнього аудиту, наказ МФУ від 04.10.2011 № 1247 (у ред. від 29.09.2020 № 587). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1331-11#Text>.
16. Методичні рекомендації з організації внутрішнього аудиту в державному секторі України, наказ МФУ від 02.10.2015 № 1025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1025201-15#Text>.
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту» від 28.09.2011 № 1001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011#Text>
18. Ризик-орієнтоване планування діяльності з внутрішнього аудиту: методичний посібник. Київ: Міністерство фінансів України, 2022. 193 с.
19. International Federation of Accountants (IFAC). Effective Governance, Risk Management, and Internal Control (Policy Position Paper № 7). URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/accountancy-policy/publications/effective-governance-risk-management-and-internal-control>
20. Кузьмін Т, Шпільчак В. Управління ризиками в системі бухгалтерського обліку і внутрішнього аудиту ЗВО. Розвиток фінансово-економічних відносин у суспільстві в умовах прояву фінансових ризиків: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Кам'янець-Подільський, 04 квітня 2025 року). Кам'янець-Подільський: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», 2025. С.137-140.

21. Батіщев В. Бухгалтерський та податковий облік діяльності навчальних закладів. Збірник систематизованого законодавства. 2016. № 9. С.162-165.

22. Михайлов М. Г., Телегунь М. І., Славкова О. П. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 384 с.

23. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» від 28.01.2010 р. № 1069. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0103-10#Text>.

24. Порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ від 28.02.2002 р. № 228 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text4>

25. Поліщук В., Зінкевич М. Метод бухгалтерського обліку: поняття, сутність, елементи. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів та студентів. Тернопіль: ТНТУ ім. Івана Пулюя, 2017. С. 47-50.

26. Давидюк Т. В., Маноєнко О. В., Ломаченко Т. І., Резніченко А. В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Харків: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 392 с.

27. Верхоглядова Н.І. Розвиток внутрішнього аудиту. Економіка і регіон. 2009. № 1(20). С. 136-139.

28. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік: підручник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 480 с.

29. Наказ Державного казначейства України «Про затвердження Інструкції про форми меморіальних ордерів» від 27.07.2000 № 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0570-00>

30. НП(С)БОДС 121 «Основні засоби» від 12.10.2010 № 1202 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10>

31. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення бухгалтерського обліку активів та зобов'язань бюджетних установ» від 26.06.2013 № 1062 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2013-п>

32. Бугасенко В.Г. Діяльність бюджетної установи як об'єкта державного фінансового аудиту. 2010. № 7(109). С. 230-236.
33. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2007. 344 с.
34. Дорош Н.І. Сутність і призначення внутрішнього аудиту. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2006. № 1(35). С. 41-46.
35. Пікус Р. В. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. К.: Знання, 2010. 598 с.
36. Кравченко В. Управління фінансово-економічними ризиками підприємства на основі довгострокової моделі розвитку. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2017. № 3. С. 82-102.
37. Мулик, Я. І. Методичні та організаційні підходи до системи внутрішнього контролю на підприємстві. Агросвіт 17-18. 2020. С. 28-38.
38. Андреева Т. Є. Ризик у ринковій економіці: навч. посіб. Х.: Бурун К, 2005. 128 с.
39. Гуцаленко І. Г., Сопільняк Н. П. Оцінка ризиків у внутрішньому аудиті: навчально-методичні матеріали. Кропивницький: КНТУ, 2019. 68 с.
40. Кириленко О. П. Методологія оцінки ризиків у внутрішньому аудиті. Фінанси, облік і аудит. 2020. № 2(45). С. 41-47.
41. Великий, Ю. В., Є. Г. Юрін. Організаційні етапи внутрішнього аудиту на підприємстві. Інвестиції: практика та досвід. 2013. С. 53-55.
42. Аудит: навчальний посібник. Львів: Новий Світ. 2020. 284 с.

ДОДАТКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

НАКАЗ

м. Івано-Франківськ

„14” 02 2021р.

№ 108/1

Про внесення змін до загальних
єдиних підходів визначення облікової
політики

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Типового положення про бухгалтерську службу бюджетної установи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.01.2011 №59, Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2010 №1629, Методичних рекомендацій із облікової політики університету, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 23.01.2015 №11 зі змінами, внесеними відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 28.12.2020 №816 « Про затвердження Змін до деяких Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору», з метою формування єдиних підходів до облікової політики в межах головного розпорядника бюджетних коштів, наказу Міністерства освіти і науки України від 17.02.2021 року №210

НАКАЗУЮ:

1. Унести зміни до загальних єдиних підходів визначення облікової політики університету, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 17.02.2021 №210 (далі – зміни до облікової політики), та затвердити їх у новій редакції, що додається. Взяти до відома, що зміни до облікової політики застосовуються з 01.01.2021 року
2. Бухгалтерії університету прийняти цей наказ до неухильного виконання та до 31 березня 2021 року привести у відповідність порядок організації бухгалтерського обліку.
3. Начальнику загального відділу (Корнієнко Т.Б) до 26.03.2021 року ознайомити всіх працівників бухгалтерії з цим наказом під підпис.

4. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Тв.о.ректора

Галина МИХАЙЛИШИН

Погоджено:

Начальник юридичного відділу

Головний бухгалтер

Тетяна БЛАЖЕНКО

Ольга ГРИГОРІВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

НАКАЗ

м. Івано-Франківськ

„29” 12 2023р.

№ 1105

Про створення
структурного підрозділу

На виконання рішення Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 22.12.2023 р., протокол 11

НАКАЗУЮ:

1. Створити з 01 січня 2024 року Міжнародний центр студентської молоді України та Республіки Польща Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та ввести посади:

- директор центру - 1 ставка (на громадських засадах);
- провідний фахівець - 1 ставка (на громадських засадах).

2. Створити з 01 січня 2024 року відділ внутрішнього аудиту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та ввести посади:

- начальник відділу - 1 ставка;
- провідний фахівець - 1 ставка;
- фахівець - 1 ставка.

3. Начальнику планово-фінансового відділу Цебрук М. В. внести відповідні зміни до штатного розпису університету.

4. Начальнику відділу кадрів Смішку О. В. провести організаційно-штатні заходи в установленому законом порядку.

5. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Ректор

Ігор ЦЕПЕНДА